

Namn och ordlek i översättningar av Astrid Lindgrens böcker från svenska till kroatiska

Valent, Ozana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:879824>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Ozana Valent

**Namn och ordlek i översättningar av Astrid Lindgrens
böcker från svenska till kroatiska**

Magisterarbete

Handledare:

Goranka Antunović, fil.dr.

Sara Profeta, universitetlektor

juni, 2020

Innehållsförteckning

DEL I

1. INTRODUKTION	1
2. ASTRID LINDGREN	3
3. TEORETISK RAMVERK, SYFTE OCH ARBETSMETOD	9
3.1. Teoretisk ramverk	9
3.1.1. Översättning av namn.....	12
3.1.2. Översättning av ordlek och rim	13
3.2. Syfte	14
3.3. Material och arbetsmetod	14
4. ANALYS	16
4.1. Karaktärsnamn	16
4.2. Ortsnamn.....	18
4.3. Ordlek och rim	19
5. SLUTSATS	23
6. LITTERATUR	25

DEL II

1. SVENSKA KÄLLTEXTER	27
1.1. Svensk källtext 1	27
1.2. Svensk källtext 2	32
2. ÖVERSÄTTNINGAR TILL KROATISKA	39
2.1. Översättning till kroatiska 1	39
2.2. Översättning till kroatiska 2	44
3. KROATISKA KÄLLTEXTER	52

3.1. Kroatisk källtext 1	52
3.2. Kroatisk källtext 2	56
4. ÖVERSÄTTNINGAR TILL SVENSKA	62
4.1. Översättning till svenska 1	62
4.2. Översättning till svenska 2	66
5. KÄLLTEXTER	72

DEL I

1. INTRODUKTION

”Att översätta är nödvändigt” – så säger Mall Stålhammar i sin bok om översättning (2015). Utan översättning kunde människor som inte kan engelska, franska och spanska läsa klassiker som *Hamlet*, *Madame Bovary* eller *Don Quijote*. Medan författare skapar sin egen värld på sitt modersmål, väljer översättare ”ord så att denna värld återskapas, i ett annat språk” (Stålhammar 2015: 104). Det här magisterarbetet ska fokusera på några aspekter av skapandet av världar i Astrid Lindgrens böcker och deras återskapande på kroatiska.

Astrid Lindgren är Sveriges mest kända och inflytelserika barnboksförfattare, vilket hon blev tack vare ”en ovanlig kombination av hög litterär kvalitet, förmåga att väcka intresse, och pionjärande” (Metcalf 2007: 5). Karaktärer hon kommit på är kända runt om världen - Pippi Långstrump, Emil, Jonatan och Skorpan Lejonhjärta samt Ronja, för att nämna några. Svenska barn växer upp med dessa karaktärer. Eftersom kroatiska översättare har översatt Astrid Lindgrens svenska böcker till kroatiska, har kroatiska barn också kunnat lära känna dessa karaktärer och tillbringa lite tid i Lindgrens föreställda världar. Det finns likheter mellan de flesta, om inte alla Lindgrens böcker. Bland annat präglas hennes stil av ordlekar, och några av hennes karaktärer har namn med betydelse, det vill säga namn som faktiskt karakteriserar karaktären, berättar för läsaren hurdan han eller hon är eller var han eller hon kommer ifrån. Även om en sådan stil gör boken roligare att läsa, gör det samtidigt översättarens jobb så mycket svårare. I första delen av mitt arbete ska jag analysera och diskutera metoder som kroatiska översättare har använt för att lösa sådana eller liknande element i Lindgrens böcker som kan vara problematiska att översätta.

Arbetets första del är uppdelad i sex kapitel. Efter första inledande kapitel ska jag säga något om Astrid Lindgren, hennes liv och verk. En översikt över hennes liv hjälper med att förstå hennes böcker bättre. Det beror på att hennes barndom påverkade hennes åsikter om livet. Sedan ska jag diskutera översättningsteori, med fokus på litterär översättning. Därefter kommer en sammanfattning av de vanligaste problem som litterära översättare hanterar kommer att behandlas. I detta kapitel presenteras också arbetets syfte och arbetsmetod. Detta kommer att fungera som en introduktion till den största, fjärde kapitel. I den ska jag analysera kroatiska översättningar av fem av Lindgrens böcker: *Pippi Långstrump*, *Kajsa Kavatt och andra barn*, *Rasmus på luffen*, *Bröderna Lejonhjärta*, och *Alla vi barn i Bullerbyn*. Fokus kommer att ligga på de problem som översättare av alla fem böcker fick lösa, nämligen ordlek

och karaktärs- samt ortnamn. Jämförelsen kommer att visa likheter och skillnader mellan de fem översättningarna. Böckerna översattes av olika översättare, nämligen Mirko Rumac, Vera Skender, Josip Tabak, Anka Katušić och Goranka Antunović. Resultaten av analysen kommer att sammanfattas och sedan följer slutsatsen.

Arbetets andra del består av mina egna översättningar av fyra texter. Två texter har jag översatt från svenska till kroatiska och två från kroatiska till svenska. Texterna har valts enligt riktlinjer för att skriva magisterarbete vid Filosofiska fakulteten i Zagreb. Med tanke på dessa riktlinjer valde jag fyra texter av olika genrer, varje av dem ungefär fem sidor lång.

2. ASTRID LINDGREN

För att kunna diskutera Astrid Lindgrens böcker måste man läsa något om den stora författaren själv. Hennes verk präglas av detaljer från hennes barndom, en period av hennes liv som formade henne till den person hon senare blev. I detta kapitel kommer en kort överblick över Astrid Lindgrens liv att ges.

Göran Hägg (2004: 560) skriver att ”ingen annan svensk skribent i modern tid kommer, vare sig i upplagor, uppskattning och inflytande ens i närheten av Astrid Lindgren”. Hennes böcker lästes, och fortfarande läses över hela världen, och nästan allt hon skapade har filmats. Men innan hon blev en av Sveriges mest kända författare var Astrid Lindgren en flicka som bodde i Vimmerby i södra Sverige. Enligt Lena Törnqvist (1998: 22) var barndomen för henne ”det förlorade paradiset, den period i livet hon ständigt återkommer till.” Född 1907, Astrid Lindgren själv erkände att det värsta som hände henne var att hon växte upp, så ”att skriva blev därför ett lustfyllt sätt att dyka ner i barndomen igen.” (Metcalf 2007: 10) Det var i barndomen som hennes kärlek till böcker väcktes. När Lindgren var bara en ung flicka introducerades hon av sin väninna Edit till ”den värld av under och spänning man fritt kunde träda in igenom att läsa sagor.” (ibid. s. 11) Hon skulle kanske ha hittat kärlek till böcker och läsning själv förr eller senare eftersom, som det blev tydligt när Lindgren var i folkskolan, hade hon stor talang. I skolan jämfördes hon med Selma Lagerlöf, som var en stor svensk författare. Göran Hägg (2004: 565) skriver att likheterna med Selma Lagerlöf är synliga i Lindgrens böcker. Han påstår att stilistiska likheter med andra stora sagoberättare inte är förvånande och betonar att Lindgren har ”en unik förmåga att förankra fantasin i samtidsverklighet så att magin blir verkligare och verkligheten magisk.” (ibid. s. 565) Hägg nämner något som är klart för alla som läser Lindgrens böcker – hennes korta och klara meningar som påminner om talspråkets rytm skapar realistiska karaktärer som talar på det sätt som människor talar i verkliga livet.

Enligt många är Lindgrens böcker för barn så inverkan därför att hon skrev för barnet inom sig. Därför är det inte förvånande att hennes böcker återspeglar hur barn ser världen såväl som de gör. Metcalf (2007: 10) skriver att i Lindgrens ”böcker återspeglas hur intensiv och fräsch barnets värld är” och påstår att Lindgrens skrivande styrdes av hennes inre röst, hennes egna minnen från barndomen och hennes världsbilder. Eftersom hennes barndom var lycklig och full av äventyr, framhöll Lindgren ”den lyckliga barndomen som sin största inspirationskälla.” (ibid. s. 6) Man kan nästan säga att den miljö hon växte upp i kan kännas igen i den miljö hennes karaktärer lever och leker i. Nästan alla Lindgrens berättelser utspelar sig i ett svenskt

landskap. Småstäder i vilka hennes karaktärer bor påminner om Lindgrens hemstad Vimmerby. Naturen spelar viktig roll både i fiktion och i verkligheten; Metcalf (2007: 8) skriver om Lindgrens hemstad och påstår att ”i den miljön utvecklade Lindgren en samhörighet med naturen, och en omtanke om den, som genljuder i allt hon skriver.” Kanske har naturen också att göra med Lindgrens böckers stora popularitet. När man läser böcker om barn som leker i naturen kan man känna sig avslappnad, nästan som om livet vore enklare. I den postindustriella eran lever fler och fler människor i städer, så Lindgrens böcker fungerar som en påminnelse om sambandet med naturen som människor längtar efter. Men miljön är inte huvudpersonen i Lindgrens berättelser. Metcalf (2007: 8) påpekar att den ”är bara rekvisita och byggklossar, för fokus i alla historier ligger på själva skaparkraften och den potential som finns i barnens lekfulla fantasi”. Miljön är bara en bakgrund där Lindgrens karaktärer upplever underbara äventyr och seglar på fantasivågen hos hennes läsare, både små och stora.

En av Lindgrens karaktärer som upplever dessa underbara äventyr är Pippi Långstrump. Pippi är kanske Lindgrens mest populära karaktär, som Lindgrens läsare först träffade år 1945. Barn och vuxna runt om i världen har åtminstone hört, om inte läst, om en rödhårig fräknig svensk tjej som tillbringar sina dagar på att göra de vildaste sakerna och bryta reglerna. Den nioåriga flickan, vars hår har ”samma färg som en morot och var flätat i två hårda flätor som stod rätt ut” (Lindgren 1978: 9), lever ensam eftersom hon inte har några föräldrar. Lindgren beskriver Pippis liv så här:

Ingen mamma eller pappa hade hon, och det var egentligen rätt skönt, för på det viset fanns det ingen som kunde säga till henne, att hon skulle gå och lägga sig, just när hon hade som allra roligast, och ingen som kunde tvinga henne att äta fiskleverolja, när hon hellre ville ha karameller. (ibid. s. 5)

Pippis liv verkar dock inte så trevligt ur en vuxens synvinkel. Hennes mamma har dött och hennes pappa var sjökaptan som försvann när en storm fångade honom mitt i havet. Men det verkar som om Pippi ser världen genom rosafärgade glasögon. Hon tror att hennes mamma sitter uppe i himlen och ser över sin dotter. Pippi pratar till och med med henne ibland och försäkrar henne att hon har det bra. ”Jag klarar mej alltid!” (ibid. s. 5), säger hon, och läsarna upptäcker att hon har rätt. Hon är också säker på att hennes pappa inte har dött. Pippi tror att hennes pappa bor på en ö där han har en gullkrona på huvudet och blir kung över de infödda. Pippis pappa köpte det gamla huset i vilket Pippi bor och vilket kallas för Villa Villekulla. Förutom huset lämnade Pippis pappa henne Herr Nilsson, som är en apa, och gullpengar.

Trots att hon bor ensam är Pippi inte rädd för någonting. Lindgren skriver att Pippi var ett märkvärdigt barn och att ”det allra märkvärdigaste med henne var, att hon var så stark (...) att i hela världen fanns det ingen polis som var så stark som hon.” (ibid. s. 8) Inspirationskälla till Pippi Långstrump är ingen annan än Lindgrens dotter Karin. När hon fick lunginflammation berättade Lindgren godnattsagor för henne. En natt kom Karin på namnet Pippi Långstrump och ville höra en historia om henne. Metcalf (2007: 12) skriver att ”eftersom det var ett småtokigt namn, bestämde sig Lindgren för att historien om Pippi också måste vara galen”. Så föddes Pippi, vars beteende trotsade konventioner. Enligt Metcalf (2007: 12) var Lindgren på den tiden ”en ivrig förespråkare för en ny, barnorienterad uppfostran”, vilket ledde till födelsen av ”en ny sorts berättare som genomgående talar och skriver ur barnens synvinkel” (ibid. s. 13).

Men det var inte lätt för Lindgren att publicera sina böcker. Bonniers Förlag vägrade att publicera hennes böcker och Rabén & Sjögren var inte glada när hon kom på andra plats på deras pristävling med boken *Britt-Mari lättar sitt hjärta*. Allt tog en annan vändning år 1945. Då vann Lindgren bok om Pippi Långstrump första pris i Rabén & Sjögrens pristävling. Trots att boken ursprungligen var en godnattsaga, tog Pippi Långstrump ”läsarna med storm och väckte stort uppseende bland kritiker när den först kom ut” (ibid. s. 14). Några argument som bokens kritiker hade var att boken var ”medelmåttig och obildad” (ibid. s. 14), men läsarna tyckte mycket om den. Om man ska döma av bokens tidlösa popularitet var läsarnas åsikt faktiskt allt som spelade någon roll. Pippis personlighet, som kännetecknades som högljudd, påstridig och vild (ibid. s. 15), var motsatsen till Pippis lekkamrat Annikas personlighet. Medan Annika representerade den idealiska svenska 40-talsflickan, var Pippi den så kallade stålflickan (ibid. s. 18). Hon fick det smeknamnet på grund av sin obändiga självständighet. Metcalf (2007: 16) skriver att Pippi var stark, ”i ordets alla bemärkelser”. Metcalf (2007: 16) går så långt att hon påstår att Pippi säkert har haft ”lika stort inflytande som *Det andra könet* av Simone de Beauvoir”. Hon var en hjälte för flickor vars liv var, både i verkligheten och i barnböckerna skrivna innan Lindgren revolutionerade genren, fångade i traditionella regler. Precis hur viktig Pippi var för den generationen av läsare framgår tydligt i Metcalfs följande avsnitt:

[Pippis] upptåg och nödlögner avslöjar vad som är fel med världen, och med sina handlingar försöker hon med fredliga medel göra den bättre. Pippis överdrivna beteende, äventyr och fabulerande är en anklagelse mot varje form av maktmissbruk,

och vittnar om hur viktigt det är att överskrida gränser för att uppnå förändring. (ibid. s. 17)

I sitt tal vid Library of Congress år 1982 berättade Lindgren hur barn från hela världen skrev brev till henne. I breven skrev de att hennes karaktärer hade blivit deras vänner. Hon nämnde små flickor som hittade en vän i Pippi och barn som vill flytta till städer hon hittade på (Lindgren 1983: 190). Hon sa också att det fanns ett par hundra skäl att skriva barnböcker. Ett av dem är för att ge barn självförtroende och trygghet i deras framtida liv eftersom, enligt henne, "our childhood is our morning" (ibid. s. 192). Hon trodde att barn behövde berättelser som kan mildra ångesten och göra det lättare att gå igenom svåra tider. Lindgrens främsta drivkrafter var önskan att trösta barn och göra livet lite ljusare för dem. Dessutom kan ett barns sinne lättare än en vuxens föreställa sig fantasivärldar från böcker. Lindgren själv sa att varje bok är beroende av sin läsare eftersom "the author and the reader together create all the mystery which exists between the covers of a book" (ibid. s. 190). Hennes läsare var, och fortfarande är, ganska lika hennes karaktärer, som är "livliga, intelligenta, nyfikna och företagsamma barn" (Metcalf 2007: 36).

Lindgrens verk omfattar omkring åttio böcker. Hon var mest produktiv på 40- och 50-talet, särskilt under tiden mellan 1944 och 1950. Då skrev Lindgren "tre böcker om Pippi Långstrump, två om barnen i Bullerbyn, tre flickböcker, en deckarhistoria, två sagosamlingar, en visbok, fyra pjäser och två bilderböcker", vilket Metcalf (2007: 19) tillskriver "hennes fantastiska mångsidighet och stora experimentlusta inom vitt skilda genrer". Lindgren etablerade sig i en ny barnboksgenre när hennes bok *Mästerdetektiven Blomkvist* och dess två fortsättningar kom ut i slutet av 1940-talet. Hur framgångsrika dessa böcker var framgår av faktumet att "ordet 'blomkvistare' blev för lång tid svenskans begrepp för amatördetektiv" (Hägg 2004: 561). Stieg Larsson namngav även huvudpersonen i sin Millenium-trilogi efter Lindgrens Blomkvist. Boken *Alla vi barn i Bullerbyn*, vilken kom ut år 1947, såväl som dess uppföljare som kom ut åren 1948 och 1952, är motsats till böckerna om Blomkvist. Dessa böcker är en bild "av lantliv som en nyurbaniserad befolkning vill ge sina barn, en folkhemsk och jämlik motsvarighet till nittitalets högborgerliga bondedrömmar" (ibid. s. 562). *Alla vi barn i Bullerbyn* följdes av *Nils Karlsson Pyssling* men, enligt Göran Hägg, höjdpunkten i hennes författarskap kom år 1954, när hon publicerade *Mio, min Mio*. Det är en så kallade drakdödarsaga, där hjälten får ett bud att, tillsammans med några medhjälpare, gå på ett äventyr och utföra en modig, heroisk uppgift. Språket i boken är bländat, det vill säga Lindgren använder både "talspråk och sagostil, glasklart enkelt och ändå hela tiden uppbyggt

kring intrikata upprepningar, parallellismer och klangeffekter” (ibid. s. 564). Hägg påstår att *Mio, min Mio* är ett av svensk romanslitteraturs mästerverk. Ett annat stort verk är igen en typ av drakdödarsagan som kom ut år 1973 och har titeln *Bröderna Lejonhjärta*. Bokens teman är ovanligt mörka och tunga för barnbokgenren. Några av teman som Lindgren täcker i boken är sjukdom och död. Men hon tar också barn närmare lyckligare teman som kärlek, lojalitet, hopp och mod. Fantasilandet Nangijala visas i denna bok. I sitt tidigare nämnda tal vid Library of Congress nämnde Lindgren (1983: 191) att många barn skrev till henne och uttryckte sin önskan att besöka fantasivärldarna som hon skapat. Metcalf (2007: 40) påpekar att bokens inledning, där hon direkt tilltalar läsarna, ”är typisk för Astrid Lindgrens sätt att använda tekniken i det muntliga sagoberättandet”. Hägg nämner *Ronja rövardotter* från 1981 som Lindgrens sista stora mästerverk. Hur populär boken är bevisas av det faktum att det har översatts till 39 språk, anpassats som en film, musikal och även en japansk anime. Vidare är ”Ronja ett namn som Astrid Lindgren själv skapat, men som nu återfinns i den svenska almanackan med namnsdag den 8 april” (Törnqvist 1998: 51). Ronja är en stark kvinnlig huvudperson, lika som Pippi, och det är intressant att de två står i början och slutet av Lindgrens barnboksförfattarkarriär (Metcalf 2007: 44).

En av de anmärkningsvärda aspekterna av Lindgrens böcker är stilen där de skrevs. Stilen i vilken boken är skriven är en de saker som gjorde Pippi så revolutionerande. Den efterliknar avslappnad, ledigt vardagligt tal. I sin analys av det svenska originalet av *Mio, min Mio* och dess översättning till danska påpekar Anette Øster Steffensen att Lindgren stil liknar muntliga berättelser. Likheter ligger i hur berättelsen kan reciteras och hur rik dess ordförråd är. Hon nämner också att den har en rytm och stilen varierar mellan att vara vardagsspråk och att vara poetisk och teatralisk. Språket i Lindgrens böcker är rikt med bilder och utbudet av ordförråd full av kraftfulla ord som gör att känslorna hon skriver om verkar starkare och mer påverkande. Øster Steffensen betonar att Astrid Lindgrens stil med uppsatta fraser, superlativ och recitationsprosa har mer än ett syfte: det är inte bara en form av konstnärligt uttryck, utan också ett sätt att motsvara barnets behov av något annat än vardagliga uttrycksformer. Det ger också rytmiskt språk och sin egen atmosfär och originalitet. (ibid. s. 107) Lindgren använder också ord för att uppnå en humoristisk effekt. I Pippi-böckerna används ordlek ofta för att göra en situation rolig (Metcalf 2007: 18). Ordlek i Lindgrens böcker och hur kroatiska översättare hanterat det kommer att fokuseras på i underkapitel 4.3.

Göran Hägg (2004: 565) påstår att världen i Lindgrens böcker är ”i mycket en spegel av svensk samtid och dess idéklimat”. Øster Steffensen (2003: 107) verkar hålla med honom;

hon skriver att Astrid Lindgrens arbete känns igen inte bara genom egenskaper som stil och teman, utan också av hur historien ligger i ett socialt sammanhang. Lindgren återupplivade formen av det traditionella folket genom att placera historien i ett socialt sammanhang. (ibid. s. 107)

Astrid Lindgren blev en levande legend i Sverige. Ingen kan förneka det enormt stora betydelse Lindgren haft för barnlitteraturen. Generationer av barn växer fortfarande sida vid sida med hennes karaktärer som är med dem genom både goda tider och dåliga tider.

3. TEORETISK RAMVERK, SYFTE OCH ARBETSMETOD

3.1. Teoretiskt ramverk

Översättning kan verka som en enkel uppgift: man ersätter ord på ett visst språk med ord på ett annat språk. Det är nästan som om att man skulle skriva av en viss text. Men det är knappast så. Mall Stålhammar (2015: 105) nämner Catherine Porter, erfaren amerikansk översättare, och hänvisar till henne som ett exempel på vad en översättare måste fråga sig innan han eller hon börjar översätta. En av frågorna är fokuserad på det sammanhang i vilket källtexten är placerad ("I vilket sammanhang – litterärt, retoriskt, socialt, historiskt, politiskt, ekonomiskt, religiöst, kulturellt – ingick källtexten, och hur ska måltexten kunna anpassas till motsvarande sammanhang i målspråket?"). Sammanhang är det viktigaste man måste tänka på när man översätter litterära texter. Till exempel kan den politiska atmosfären i en viss tidsperiod kraftigt påverka texten. Nästa fråga fokuserar på källtextens stil ("Vad motsvarar källtexten i stilistiskt avseende på en skala från dikt till inköpslista?"). Att reproducera den ursprungliga stilen är inte någon lätt uppgift, men översättaren måste försöka att inte avvika alltför långt bort från stilen på originalet. Enligt Porter är dessutom vissa författare kända för sina distinkta stilar, och det är översättarens uppgift att behålla åtminstone vissa av dess egenskaper i måltexten. Hon påstår att översättaren för att verkligen känna och förstå en författares stil bör vara bekant med författarens andra verk, inte bara den han eller hon översätter. Vidare hävdar Porter att det finns också problemet med olika genrer som finns på olika språk, eller åtminstone olika definitioner av en viss genre. Dessutom kan en specifik genre ha en viss roll i källkulturen, vilket leder till att källtexten också har en viss roll i den. Två av Porters frågor som Stålhammar nämner fokuserar på dessa problem: "tillhör källtexten en bestämd genre eller tradition, och finns motsvarande genre/tradition på målspråket?" och "i vilken utsträckning och hur är källtexten nyskapande och avvikande inom sin egen kultur, och hur kan detta återskapas i målspråket?" Nästa fråga ("Vilket syfte och vilken verkan hade källtexten, och vad är syftet med översättningen?") är kopplad till de tidigare. Källtextens syfte är endast klart om den har observerats i samband med den tidsperiod där den är skriven i och uppfattningen av genren som den tillhör. Syftet med texten kan härledas om man upptäcker vem textens målgrupp är. Därför kan översättare ställa frågan: "Vilken var den ursprungliga målgruppen, och vad kännetecknar den nya?" Det vill säga att översättaren inte får glömma vilken typ av publik kommer att läsa den översatta texten. Stilen, tonen och referenserna, i fall översättaren ska ersätta de ursprungliga referenserna med

källkulturreferenser, bör anpassas för målpubliken. Detta leder oss till Porters sista fråga som nämns av Stålhammar: ”Hur ska berättarröst, perspektiv och olika registers återges?” Varje översättare, oavsett vilken typ av text han eller hon översätter, måste ställa sig själv den frågan (ibid. s. 105). Vikten av målspråket klargjordes av Rune Ingo (2007: 65) som sade att ”översättaren beaktar de båda översättningsspråkens strukturella särdrag men formulerar sin översättning på målspråkets villkor”. Det är naturligtvis logiskt och vettigt. Vidare betonar Ingo också vikten av att försöka producera en text som liknar den ursprungliga texten. Han påpekar att det är ”varje översättares skyldighet att på ett konsekvent sätt ta hänsyn till stilen i en text” (ibid. s. 76). Översättaren måste analysera källtexten och dra slutsatsen varför författaren använde specifika ord. Översättarens uppgift är då att rekonstruera dessa ord på målspråket för att texten ska ha samma effekt på målpubliken som källtexten har på källpubliken. När översättaren väljer ord har hen en annan sak att tänka på: dessa ords konnotationer. Även om ”de associationer som ett ord väcker kan vara mycket individuella” måste översättaren ”känna till de känslövärden som är gemensamma för en vidare krets av språkbrukare” (ibid. s. 109) för att ordentligt överföra betydelsen av de ursprungliga orden.

En speciell typ av översättning är den som detta arbete fokuserar på: litterär översättning. Enligt Peter Bush (2001: 129) är litterär översättning “a very social, culturally-bound process where the translator plays a key role in a complex series of interaction”. I sin bok om litterär översättning (2001) hävdar Clifford E. Landers att litterär översättning är den mest krävande typen av översättning. Han bestyrker detta påstående med det faktum att den litterära översättaren måste beordra ”tone, style, flexibility, inventiveness, knowledge of the SL culture, the ability to gleam meaning from ambiguity, an ear for sonority, and humility” (ibid. s. 8). Ett par problem en litterär översättare måste lösa kommer att framgå av nästa kapitel av detta arbete, som kommer att fokusera på kroatiska översättningar av Astrid Lindgrens böcker.

För att göra en bra analys av hur översättare löser olika problem måste man vara bekant med översättningsmetoder. Mona Baker (1992: 34-52) diskuterar hur en översättare kan lösa problemet med att översätta ord och uttryck som inte har någon motsvarighet i målspråket och hon beskriver sju översättningsmetoder. Den första är att översätta källspråksuttryck med ett mer allmänt målspråksuttryck (ibid. s. 26), medan den andra är att använda ett mer neutralt, det vill säga mindre expressivt målspråksuttryck (ibid. s. 28). Den tredje metoden Baker nämner är substitution (ibid. s. 31), där översättaren ersätter ett källspråksuttryck med ett målspråksuttryck som kommer att ha samma effekt på läsarna som källspråksuttrycket

förväntades ha på källtextens läsare. De tre metoderna kan få texten att förlora en del av sin uttrycksfullhet, men läsarna kommer att finna det lättare att förstå den. Enligt Baker är den största fördelen med att använda dessa metoder att den ger läsaren ett begrepp om läsaren kan identifiera, något bekant och tilltalande. Det är dock viktigt att notera att det beror på översättningens syfte och bör endast användas när bokstavliga betydelser inte är relevanta. Den fjärde metoden är att låna in källspråksuttrycket (ibid. s. 34), vilket innebär att det överförs till måltexten. Översättaren kan markera lånet med kursiv eller citattecken. En fördel med denna metod är att läsarna kan lära sig ett nytt ord, men den största nackdelen är att det kan vara svårt att förstå såvida dess betydelse inte är tydlig från resten av texten. Den femte metoden Bakers klassifikation (ibid. s. 37) är att använda en parafraas, det vill säga att omskriva källspråkets uttryck. Metoden kan tillämpas när ett begrepp är lexikaliserat på källspråket, men inte på målspråket. Baker konstaterar att man med hjälp av omskrivning uppnår en hög grad av precision, men att den inte kan förmedla uttrycksfulla, framkallade eller associativ betydelse. Hon nämner också att den kan vara besvärlig att använda. Hon rekommenderar den sjätte metoden endast som sista utväg. Metoden i fråga är utelämnning (ibid. s. 40). Det är den enklaste metoden att använda, men dess användning resulterar nästan alltid i viss förlust av betydelse. Den sista av de sju metoderna är översättning genom illustration (ibid. s. 42), vilket är användbart om källspråksordet som saknar motsvarighet i målspråket hänvisar till en fysisk enhet som kan illustreras.

Innan Baker publicerade sin bok skrev Peter Newmark i sin bok (1988) också om översättningsmetoder fast ur ett annorlunda perspektiv. Newmark (ibid. s. 81) skiljer mellan translation methods ("översättningsmetoder"), vilka tillämpas på hela texten, och translation procedures ("översättningsförfaranden"), vilka tillämpas på mindre enheter, såsom ord och meningar. Det är viktigt att betona här att Newmark använder termen "procedures" ("förfaranden") för vad som betraktas som "metoder" i översättningsteori skriven på svenska. I enlighet med detta kommer jag att hänvisa till hans översättningsförfaranden som översättningsmetoder. Översättningsmetoder som föreslagits av Newmark (ibid. s. 80-90) är literal translation ("ordagrann översättning"), transference ("överföring"), naturalisation ("naturalisering"), cultural equivalent ("kulturell ekvivalent"), functional equivalent ("funktionell ekvivalent"), descriptive equivalent ("beskrivande ekvivalent"), componential analysis ("komponentanalys"), synonymy ("synonym"), through translation ("*calque*"), shifts eller transposition ("transposition"), modulation ("modulation"), recognized translation ("erkänd översättning"), translation label ("översättningsbeteckning"), compensation

(”kompensation”), reduction och expansion (”reduktion och expansion”), paraphrase (”omskrivning”), omission (”utelämning”), couplets (”översättningspar”) och notes (”anteckningar”). När jag har gått igenom det material jag analyserade bestämde jag mig för att göra min analys enligt Newmarks metoder. Metoderna som bäst beskriver hur översättare översatte namn och ordlek, och som kommer att diskuteras senare i arbetet, är ordagrann översättning och utelämning.

Newmark täcker också ämnet ”neologismer”, som är väldigt relevant med tanke på översättning av Astrid Lindgrens böcker. Han definierar en neologism som ett nybildat språkligt uttryck eller gamla uttryck använda i ny betydelse och påstår att neologismer vanligtvis uppstår först som svar på ett visst behov (ibid. s. 140). Enligt honom borde översättaren av litterär text reproducera varje neologism som finns i källtexten (ibid. s. 149).

3.1.1. Översättning av namn

Översättare av barnlitteratur står ofta inför problemet med att översätta namn, inklusive både karaktärsnamn och ortnamn. Om översättaren av en barnbok har bestämt sig för att domesticera boken, det vill säga anpassa den till målspråskulturen (Oittinen 2000: 72), ändras namn vanligtvis för att passa in i målkulturen. Oittinen (2000: 76) säger att bakom varje översättningsmetod finns antaganden om de framtida läsarna av översättningen. Hon noterar att översättare, inklusive översättare för barn, måste vara lojala mot sin publik och anser att denna lojalitet är orsaken till att de domesticerar böckerna och tar dem närmare barn.

Motsatsen till domesticering är främmandegöring. Främmandegöring innebär att översättaren har valt att behålla kulturella egenskaper av originalet, inklusive namn och platser (ibid. s. 89).

Akiko Yamazaki (2002) argumenterar för främmandegöring. Yamazaki (2002: 61) drar slutsatsen att det inte finns några bra orsaker för att byta namn eftersom främmandegöring gör det möjligt för barn att lära sig om olika kulturer. Hon skriver mot domesticering och anser att dess överanvändning avslöjar en underskattning av barn läsare. Dessutom tror hon att domesticering också visar en brist på respekt för andra kulturer (ibid. s. 59). Om namn kan orsaka förvirring när det gäller uttal, föreslår hon att man lägger till en anteckning med en förklaring (ibid. s. 59).

Ingo (2007: 137) hävdar att egennamn inte översätts när de inte har betydelse. När det gäller namn som har betydelse, påpekar Ingo att översättaren bevarar ”vanligen de främmande

namnen för att ge en äkta lokalfärg åt framställningen”, men när det gäller skönlitteratur ”förekommer modifiering av namn relativt ofta” (ibid. s. 139). Han skriver att ”de huvudprinciper som tillämpas tycks allts vara *lån*, *översättning* och *förvrängning*” (ibid. s. 140). Newmark (1981: 71) håller med Ingo och föreslår ett sätt att översätta namn så att karaktäriseringen inte går förlorad. En möjlig översättningsmetod är först att översätta det betydelsefulla ord till målspråket och sedan att domesticera namnet, det vill säga anpassa namnet till målspråksregler. Enligt honom (ibid. 71) måste det översatta namnet följa målspråkets regler, men det bör också antyda karaktärens nationalitet.

På samma sätt, när det gäller ortnamn, skriver Newmark (ibid. s. 72) att översättaren måste se till att den betydelse som ett ortnamn har i originalet bevaras i översättningen. Om ortnamnet inte är fiktivt, men läsaren kanske inte är bekant med det, föreslår både Newmark (ibid. s. 74) och Ingo (2007: 134) att man lägger till en förklaring inom parentes, fotnot eller en not i slutet av kapitlet.

3.1.2. Översättning av ordlek och rim

För att analysera hur kroatiska översättare av Astrid Lindgrens böcker översatte ordlek och rim, måste de möjliga metoderna att översätta ordlek nämnas. I sin artikel ”Focus on the Pun: Wordplay as a Special Problem in Translation Studies” ger Delabastita (1994) en översikt över problem och lösningar relaterade till ordlek. Delabastita (1994: 223) påstår att ordlek är något som utgör ett problem för översättare. Anledningen till detta ligger i skillnaderna mellan källspråket och målspråket; han skriver att målspråket ofta inte kan ge en tillräcklig motsvarighet till källspråkets ordlek. Han nämner frågan som representerar roten till problemet: hur skiljer sig betydelse (avsikt, funktion, effekt, kommunikativt värde) från verbal formulering när betydelsen verkar vara den exklusiva effekten av formuleringen? Han nämner att det finns de som hävdar att ordlek inte kan översättas alls och de som hävdar att det är möjligt att göra det, och noterar att det finns en uppsjö av uttalanden som anger hur det ska översättas för att mildra konsekvenserna av skillnader mellan två språk. (ibid. s. 223)

Landers (2001: 110) noterar att möjligheten att överföra ordlek från ett språk till ett annat uppmanar förmågan att "tänka utanför ramarna". Tre möjliga lösningar på problemet med att översätta ordlek finns i Delabastitas artikel. Han citerar Landheer och Ballard (1994: 226), som hävdar att allt kan översättas om översättarna använder målspråkets språkliga resurser för att reproducera källspråkets pragmatiska funktion. Vidare påstår de att texten bör ses som en

helhet och inte som isolerade delar. Och för det sista föreslår de att översättningen av ord är relativ och inte alla ord kan översättas på samma sätt. (ibid. s. 226)

3.2. Syfte

Syftet med min forskning var att undersöka vilka översättningsmetoder kroatiska översättare använde för att lösa samma problem, nämligen översättning av karaktärs- och ortnamn, ordlek samt rim. Jag ville undersöka vad som uppnåddes genom att använda vissa metoder och ta reda på om vissa metoder ledde till betydelseförlust eller en förändring i stil.

3.3. Arbetsmetod och material

För att börja min forskning var jag tvungen att välja vilka av Astrid Lindgrens böcker jag skulle analysera. Enligt den kroatiska National- och Universitetsbibliotekets katalog översattes bara sex böcker till kroatiska. Jag inkluderade bara fem av dem i min analys eftersom två av dem, *Pippi Långstrump* och *Ronja rövardotter*, översattes av samma översättare, Mirko Rumac. Eftersom jag ville analysera metoder som används av olika översättare valde jag att analysera bara en av dem. Jag valde *Pippi* istället för *Ronja* eftersom *Pippi* är Lindgrens mest populära roman och jag trodde att det var viktigt att inkludera den i min forskning. Var och en av de andra översatta böckerna, *Bröderna Lejonhjärta*, *Kajsa Kavat och andra barn*, *Alla vi barn i Bullerbyn* och *Rasmus på luffen*, översattes av olika översättare. Jag valde dem alla för att analysera metoder som används av så många olika översättare som möjligt. I resten av arbetet kommer kortare versioner av längre boktitlar att användas (*Pippi*, *Kajsa*, *Bullerbyn*, *Rasmus*). Först läste jag både böckerna på svenska och deras översättningar till kroatiska. Det andra steget var att identifiera de element i de svenska böckerna som skulle kunna vara svårt att översätta. Eftersom karaktär- och ortnamn samt ordlekar och rim uppträdde mer än en gång i alla fem böckerna, bestämde jag mig för att fokusera bara på dem. Nästa steg var att extrahera alla exempel på karaktärs- och ortnamn, ordlek och rim och jämföra svenska och kroatiska uttryck. Sedan genomförde jag en analys för att bestämma vilka metoder som användes. Jag läste böcker skrivna av Mona Baker och Peter Newmark. Jag trodde att metoder som föreslagits av Newmark kunde beskriva de exempel jag analyserade på ett adekvat sätt, därför använde jag dem i början av min analys och insåg att de kunde användas för att beskriva varje exempel. Därför beslutade jag att inte använda Bakers metoder. Newmark skriver också i sin bok *Approaches to Translation* (1981) om hur en översättare kan hantera att översätta egennamn, vilket är ett tema som kommer att diskuteras i nästa kapitel. Efter att jag bestämt vilka metoder översättare använde analyserade

jag vad som uppnåddes genom att använda en viss metod. Det vill säga ville jag undersöka huruvida en viss metod ledde till en förändring av betydelse eller en fullständig förlust av betydelse. I denna uppsats beskriver jag ett urval av exempel. De exempel jag bestämde mig för att presentera var de som är viktiga för berättelserna, till exempel namn på huvudpersoner, och de jag tyckte var mest intressanta, det vill säga de exempel som krävde översättaren att hitta en kreativ lösning. Slutligen drog jag en slutsats på grundval av den analys jag utförde. Resultaten av analysen presenteras i kapitel 5.

4. ANALYS

Som redan nämnts stod alla kroatiska översättare av Astrid Lindgrens verk inför flera problem som uppträder i flera av hennes böcker. De problem som diskuteras och analyseras i detta kapitel gäller karaktärsnamn, Ortsnamn, ordlek och rim. Diskussionen baseras på Lindgrens fem böcker som har översatts till kroatiska (se 3.3.).

Hur kroatiska översättare av Astrid Lindgrens böcker behandlade problemet med att översätta karaktärsnamn och Ortsnamn analyseras med hjälp av översättningsmetoder som föreslagits av Newmark (se 3.1.). Som redan har nämnts ville jag fastställa vilka metoder som användes av översättarna, möjliga orsaker till översättarnas val och vad som uppnåddes av dem. Ett visst antal exempel för varje problem presenteras. Som det redan påpekats har jag valt att presentera analysen av de exempel som jag tycker är antingen viktiga för berättelsernas handling och inställning eller på något annat sätt intressanta.

4.1. Karaktärsnamn

Vissa karaktärer i Astrid Lindgrens böcker har namn vars betydelse är viktig för deras karaktärisering. Namn som inte har någon viktig betydelse bevarades mestadels som de är i originalet eller så anpassades de till det kroatiska språket. Översättaren av *Pippi*, Mirko Rumac, har gjort det med namnen på huvudpersonens bästa vänner: Annika blev Anika, Tommy blev Tomi, medan Pipis apa Herr Nilsson förlorade både 'Herr' och ett 's' och blev Nilson. En apa som har en titel är humoristisk, så utelämnningen av titeln orsakade en förlust av humor. Översättaren av *Kajsa* följde reglerna för transkription av svenska grafem till kroatiska (Badurina, Marković, Mićanović 2008: 299), därför blev Söderlund som Sederlund, i enlighet med kroatiska regler för transkription av svenska grafem (ibid. s. 298).

Skender domesticerade namn och ersatte svenska namn med kroatiska namn. Till exempel döptes Märilt till Marta, medan Annastina blev Ana och Fia-Lisa blev Liza i den kroatiska versionen. Tabak, översättare av *Rasmus*, domesticerade också namn, därför är kroatiska barn bekanta med Razmo snarare än Rasmus. Trots att Razmo inte är ett etablerat kroatiskt namn, finns det namnet Erazmo. Medan Antunović anpassade huvudpersonens namn till kroatisk ortografi och ersatte svenska namnet Lisa med kroatiska namnet Liza, behöll hon samma form av andra karaktärers namn. Till skillnad från Annika och Tommy i *Pippi*, förlorade Lasse, Bosse, Olle, Britta och Anna, som alla bor i Bullerbyn, inga bokstäver i den kroatiska versionen. Men precis som Skender ersatte svenska namn med kroatiska för att inte förvirra

läsaren, i enlighet med vad Yamazaki föreslog, lade Antunović till en fotnot där hon förklarade hur man uttalar dessa namn.

I alla de översatta böckerna finns det karaktärer vars namn har betydelse som är viktig för karaktärisering. Det har redan nämnts att Newmark rådde översättare att översätta sådana namn så att betydelsen inte går förlorad. Det första exemplet är Pippi Långstrump själv, som i den kroatiska versionen döptes till Pipi Duga Čarapa ("lång strumpa"). Bröderna Lejonhjärta blev Braća Lavljeg Srca (ordagrant), och i samma bok blev Lejon Lav ("ordagrant") och Skorpan Mrvica ("smula"), medan Rött Skägg översattes som Riđobradi ("(person) med rött skägg"). Vera Skender översatt Lilla Gull-Pian från *Kajsa* som Mala Slatka Pia (ordagrant). Snabba Hjorten och Sessan från *Bullerbyn* översattes som Brzi Jelen (ordagrant) och Princeza ("prinsessa"). Ett annat ytterligare exempel är från *Rasmus*, där fröken Hök blev känd till kroatiska läsare som gospođica Čavka ("fröken Kaja"). Alla dessa namn utom Skorpan och fröken Hök är exempel på ordagrann översättning. Det är tydligt att översättarna ersatte ursprungliga svenska ord med deras kroatiska motsvarigheter. För att översätta Skorpan använde översättaren inte den ordagranna översättningen, vilket skulle vara 'Korica'. Översättningsmetod som översättaren använde här kan klassificeras som metoden Newmark kallas för funktionell ekvivalent. 'Mrvica' låter mer som en kroatisk smeknamn än 'Korica'. Översättaren kan ha härlett lösningen från sambandet mellan brödskorpa och brödsmula. Samma sak hände med fröken Hök, som översättare översatte som 'gospođica Čavka', vilket betyder inte 'fröken Hök', utan 'fröken Kaja'. Om översättaren översatte namnet ordagrant skulle det vara 'gospođica Jastreb'. 'Čavka' verkar som en bättre lösning eftersom det är ett feminint substantiv, medan 'Jastreb' är ett maskulin substantiv. Namnet låter också mer rytmisk än 'gospođica Jastreb' skulle. Detta kan betecknas som ett annat exempel på funktionell ekvivalens.

Översättare var tvungna att anpassa namnen till det kroatiska språket. Det är tydligt i hur svenska sammansatta ord, som bara är ett ord, delades upp i två ord på kroatiska. Till exempel delades Långstrump in i Duga Čarapa, Lejonhjärta i Lavljeg Srca, och så vidare. Här använde översättaren genitivformen på substantivet 'Lejonhjärta' i enlighet med de kroatiska reglerna för mynt av namn på kungar och liknande figurer. Detta exempel påminner om det kroatiska namnet på Rikard Lejonhjärta, som är Rikard Lavljeg Srca. Det är dock intressant att notera att Rött Skägg bestod av två ord i originalet och endast ett, Riđobradi, i den kroatiska versionen. Liksom i det föregående exemplet följde översättaren de kroatiska reglerna för mynt av sådana namn. Det bör också noteras att namnet fanns redan på kroatiska.

Det finns ett exempel där översättaren skapade ett helt nytt namn. Neologismen i fråga är Mio Dobrisson från *Bullerbyn*. Översättaren Antunović lekte med det ursprungliga namnet, som är Snäll, och gav karaktären både ett förnamn och ett efternamn. Det kroatiska namnet återspeglar samma kännetecken som originalet, att karaktären är snäll, vilket leder till slutsatsen att översättaren kombinerade två översättningsmetoder för att producera den slutliga versionen. En av de två metoderna är ordagrann översättning, medan den andra handlar om att skapa ett nytt ord, eller neologism. Det är intressant att notera att namnet är översatt så att kroatiska läsare kan förstå att han är snäll, men namnets form är typiskt svenskt med suffikset *-son*. Det fungerar bra eftersom andra tidigare nämnda namn i boken, nämligen Lasse, Bosse, Olle och Britta, är också svenska namn som översättaren behöll. Det verkar som om Antunović följde Newmarks råd att anpassa karaktärens namn till målspråksreglerna och se till att hans namn antyder hans nationalitet.

Ett annat exempel på ett nytt namn i samma bok är kattunge Murre, som heter Mucko, ett kroatiskt husdjursnamn, i den kroatiska versionen.

Liknande metoder analyseras i nästa underkapitel som rör översättningen av ortnamn.

4.2. Ortnamn

I likhet med hur karaktärsnamn anpassades till det kroatiska språket finns det några exempel på ortnamn som också anpassades till den kroatiska ortografin. Exemplet kommer från *Kajsa*. Bokens översättare Vera Skender gjorde det lättare för kroatiska barn och skrev namnen på svenska städer och regioner enligt reglerna för transkription av svenska grafem till kroatiska. Således blev Småland Smoland (ibid. s. 298). Det är viktigt att säga här att hela översättningen inte är så trogen, vilket innebär att översättaren helt enkelt raderade ut vissa namn i boken. Det leder till förlust av betydelse, vilket är ännu tydligare när det gäller ordlek och rim. Detta kommer att analyseras i följande underkapitel.

Ortnamn som är viktiga för berättelser översattes ordagrant och genom att mynta ett nytt ord. Ordagranna översättningar av ortnamn finns i *Bröderna Lejonhjärta*, där Ryttargården blev Viteški dvor, och Körbärsdalen blev Dolina trešanja. Samma sak som nämndes i delen om karaktärsnamn hände här: en svensk sammansättning delades upp och blev två ord på kroatiska. Det fungerar väl eftersom namnet tydligt anger vilken typ av plats dessa orter är, och dessa namn är mycket lika med redan befintliga kroatiska namn på städer och regioner.

Pippis översättare tänkte på ett helt nytt ord för Pippis hem. Medan den svenska versionen uppger att hon bor i Villa Villekulla, vet kroatiska läsare att Pippi bor i Pipinovac. Pipinovac

låter bekant för kroatiska läsare eftersom suffixet *-ac* finns i namnen på befintliga kroatiska städer (till exempel Benkovac, Karlovac). Antunović skapade också några neologismer. Barn som i den svenska versionen bor i Bullerbyn bor i Graja Mala i den kroatiska översättningen. Ordet ”graja” har samma betydelse som ordet ”buller”, men ”mala” betyder inte ”byn”, utan ”liten”. Ändå verkar det passande att använda ”mala” eftersom ”byn” betecknar ett litet samhälle och ”mala” är också ett etablerat mönster i bildandet av ortnamn, särskilt namn på byar, i kroatiskan (till exempel Čista Mala och Tiha Mala). Tre gårdar i Bullerbyn, Norrgården, Mellangården och Sörgården, heter Sjeverje, Namedje och Južje i den kroatiska versionen. I dessa namn hålls väderstreck från den svenska versionen, men de anpassades för att låta mer som etablerade kroatiska ortnamn. I samma bok översattes Storbyn som Veli, som påminner om typiska ortnamn i folksagor. Översättaren behöll adjektivet ”stor” i sin översättning, men utelämnade substantivet ”byn”.

I likhet med vad hon sa om översättningen av karaktärnamn, nämner Stålhammar (2015: 125) att översättningar av ”ortnamn, gatunamn, floder, berg etc. följer formerna i målspråket”. Denna analys har visat att översättarna anpassade ursprungliga svenska namn till det kroatiska språket eller skapade nya namn som liknar befintliga kroatiska ortnamn.

4.3. Ordlek och rim

Analysen av hur kroatiska översättare översatte ordlek och rim gjordes enligt den teoretiska ram som nämns i underkapitel 3.1.2. Huvudidén var att kontrollera om översättarna ägnade mer uppmärksamhet åt att bibehålla rimmönstret eller betydelsen, och vilka metoder användes för att översätta andra typer av ordlek.

I delen av arbetet som rör Lindgrens liv och författarskap nämndes det att hennes böcker är fulla av olika typer av ordlekar, varav de flesta är baserade på rytm och rim. Även om det gör boken mer intressanta och roligare att läsa, skapar det också problem för bokens översättare. Stålhammar (2015: 124) rekommenderar att man ”försöker skapa något likadant, som ofta snarare markerar god vilja än motsvarar källtextens ouppnåeliga intryck”. Rådet verkar vettigt eftersom om översättaren översatte en dikt ord för ord, skulle det absolut förlora sin rytm och rim - de två element som gör en dikt till en dikt.

Min analys fokuserade inte bara på de metoder som kroatiska översättare använde, utan också på att ta reda på vad de själva fokuserade på: att bara behålla betydelse, bara rim, både eller ingendera. Det bör återigen sägas att inte alla exempel presenteras här. Ett antal exempel som anses som representativa analyseras här.

I den första korta dikten i *Pippi* (1978: 13) rimmar Pippi befintliga svenska verb med påhittade variationer av substantivet pannkaka: ”Nu ska här bakas pannkaka, / nu ska här vankas pannekankas, / nu ska här stekas pannekekas.” Rytmen uppnås också genom att frasen ’nu ska här’ upprepas. Den kroatiska översättaren var tvungen att tänka på en lösning som skulle behålla ordlek. Han avstod från upprepningen av frasen och rimmade det sista ordet i olika fraser med annorlunda betydelse än betydelsen i källtexten med påhittade ord bildade från det kroatiska ordet för pannkakor (”palačinke”): ”Za klince i klinke sad ću peći palačinke. / Debele i tanke bit će moje palačanke. / Bez muke i tunke napravit ću palačunke.“ (Lindgren 2015: 9) Således uppnåddes ordlek genom att ändra det kroatiska ordet för pannkakor för att uppnå rim; det befintliga ordet 'palačinke' ändrades till 'palačunke' och 'palačanke'. På detta sätt förvaras ordlek även i den översatta versionen trots att den ursprungliga formuleringen har ändrats. Ett annat anmärkningsvärt exempel från *Pippi* finns när Tommy, Annika och Pippi sjunger en sommarvisa (Lindgren 1978: 70). Återigen var översättaren tvungen att ändra vissa delar för att uppnå rim i den kroatiska versionen. Den mest intressanta delen är kanske utropen hallå, som var uppdelad i flera kroatiska utrop – ”hopla... hoj, hoja... hoj” (Lindgren 2015: 44) - i den översatta versionen. Sommarvisan avslutas med att Pippi utropar att "det klafsar, vad jag går. Klafs på, klafs på!" (Lindgren 1978: 70). Den kroatiska översättare översatt ”klafs på” som ljud ”fljas... šljap, fljas... šljap” (Lindgren 2015: 44). Dessa ljud väcker en liknande reaktion bland den kroatiska publiken som originalet gör bland den svenska publiken.

Det finns ett särskilt intressant exempel i *Rasmus* (Lindgren 1956: 62):

Nu är det sommar,	Sunce sija,
nu är det sol,	jezero se plavi,
nu är det koskit i hagen...	na livadi
	balega na travi.
Nu är det sommar,	Ljeto, sunce,
nu är det sol,	hopa-cupa,
nu får man bada i sjögen.	to je vrijeme
	kad se kupa. (Lindgren 1997: 59).

De två första raderna upprepas i den andra versen och en annan tredje rad – ”nu får man bada i sjögen” (ibid. s. 63) - läggs till. Till skillnad från den tredje raden, som delades upp i två rader men annars översattes nästan ordagrant, översätts de två första raderna inte ordagrant. Han utelämnade dock upprepningen i den andra versen och producerade helt nya rader

baserade på originalets tredje rad: "Ljeto, sunce, / hopa-cupa, / to je vrijeme / kad se kupa" (Sommar, sol, / 'hopa-cupa', / detta är den tid / då du badar") (ibid. s. 59). Även om det inte finns rim i den svenska versionen finns det rim i översättningen. Eftersom ämnen sommar och bad finns i båda versionerna är det logiskt att fastställa att betydelsen behållits.

Exemplet där översättningen är kanske mest lik originalet finns i *Bröderna Lejonhjärta* (Lindgren 1989: 13). Översättaren lyckades behålla inte bara betydelsen utan också originalets rimmönster (Lindgren 1991: 8). De första fyra raderna i båda versionerna visar detta: "Dör jag på sjön, du ljuva, / kanske en kväll / flyger en snövit duva / hem till ditt tjäll" (Lindgren 1989: 13), och "Umrem li na moru, moja ljubice, / možda će večeri jedne / doletjeti snježne golubice / do kućice tvoje bijedne" (Lindgren 1991: 8). Här fokuserade översättare på att behålla både betydelse och rim.

Det nämndes tidigare att översättaren av *Kajsa* utelämnade vissa delar av originalet. Så är fallet med visor också. Barnen sjunger en kort dikt för en luffare: "Gör icke du såsom profeten Jona..." (Lindgren 1964:143), börjar visan. Översättaren ersatte hela visan med påståendet "Djeca zapjevaše pjesmicu za Skitnicu" ("Barnen började sjunga en visa för Luffare") (Lindgren 1985: 69). Som Baker skrev är utelämning kanske den enklaste översättningsmetoden, men också den där alltför mycket försvinner. I detta exempel försvinner både betydelse och rim.

Som redan sagts finns det gott om exempel på ordlekar som inte är baserade på rim i Lindgrens böcker. Det finns dock ett särskilt intressant exempel, där det inte finns något rim i originalet, men översättaren beslutade att översätta denna ordlek som en kort dikt. I *Pippi* sjunger Tommy: "Här komma de svenske med buller och bång!" (Lindgren 1978: 36) 'Med buller och bång' är en svensk fras som kunde ha översatts med en kroatisk ekvivalent, men den kroatiska översättningen är: "Tko se boji jahat' još, tri za groš, tri za groš..." ("Vem är fortfarande rädd att rida, tre för ett öre, tre för ett öre...") (Lindgren 2015: 23). Översättaren tog sig friheten att helt ändra den ursprungliga betydelsen och baserade rimmet på scenen där Tommy sjunger den, i vilken barnen rider en häst. En möjlig anledning till att översättaren gjorde detta är att han kanske ville använda en pragmatisk motsvarighet, det vill säga något som kommer att ha samma effekt på målpubliken som den svenska versionen har på källpubliken. Tommys dikt är baserad på en dikt barn är bekanta med från sagan *Tre små grisar*. Den enda skillnaden är att Tommy sjunger "Tko se boji jahat još" ("Vem är fortfarande rädd att rida") istället för "Tko se boji vuka još" ("Vem är fortfarande rädd för vargen").

Det sista exemplet från *Pippi* finns på sidan 81 av originalet. Medan hon kämpar mot världens starkaste man, utropar Pippi: ”Tiddelipom och piddelidej” (Lindgren 1978: 81). Frasen verkar vara påhittad av Pippi. Den kroatiska översättaren använde inte en påhittad utrop, utan översatt Pippis utrop med en mening med vilken någon verkligen, på lek eller på allvar, utmanas: ”Zahvati me ako možeš... - rugala mu se Pipi.“ (”Fånga mig om du kan...” – Pippi hånade honom.”) (Lindgren 2015: 52). Inte bara ändrade han hennes utrop, utan lade han också till en förklaring av hennes ton genom att ersätta det svenska verbet ”att utropa” med det kroatiska verbet ”rugati”, vilket innebär att tilltala någon på ett förlöjligande sätt, det vill säga att håna.

På samma sida av *Kajsa* där barn sjunger låten som utelämnades i den kroatiska versionen, säger luffaren att han kan tala arabiska. Han hittar på några ord: ”Petchingera petchingera bysch” (Lindgren 1964: 143), som översättaren adapterade till kroatiska och hittade på nya ord: ”Pečingera, pečingera bu“ (Lindgren 1985: 69). Utropet "bysch" ersattes med vad som kunde betraktas som dess kroatiska ekvivalent "bu" och påminner om kroatiska barnvisor (till exempel, ”bija-baja-buf”).

På sidan 27 av *Bullerbyn* nämner huvudkaraktären Lisa visan ”Tänker du att jag förlorader är, fast jag din gunst ej har” (Lindgren 1999: 27) och säger att en flicka som heter Ulla sjöng den sista delen som ”fast jag ingen gumse har” (ibid. s. 28). Ordlek uppnåddes genom att Ulla hörde och upprepade fel ord. Visan *Tänker du, att jag förlorader är* är en traditionell svensk folkvisa vilket kan vara obekant för den yngre publiken. En ordagrann översättning av detta skulle inte uppnå samma effekt. För att behålla ordleken måste översättaren tänka på något som skulle vara vettigt på kroatiska. Översättaren ersatte den svenska visan med en kroatisk folkvisa *Tiho, noći, moje zlato spava* och uppnådde ordlek genom att Ulla feluttalade ordet ”sićani“ som ”srićani“ (Lindgren 2003: 25). Som det nämndes tidigare är miljö en viktig komponent av Lindgrens böcker. Svenska läsare förs närmare det idylliska lantlivet genom denna traditionella pastorala dikt. Genom att använda en motsvarande kroatisk pastoral dikt, lyckades Antunović uppnå samma effekt på de kroatiska läsarna.

Lite senare i boken talar Olle och Lasse ”ett särskilt språk som bara pojkar förstod” (Lindgren 1999: 35). De hittade på ord som: ”Petruska saldo bumbum”, ”Kolifink”, och ”Mojsi dojsi filibom ararat” (ibid. s. 35). Översättaren lekte med ord också och kom upp med sina egna, av vilka några liknade originalet: ”Petruška saldit bumbum“, medan andra var helt olika: ”Daradja“ och ”Njižni pižnji filibomski aratski“ (Lindgren 2003: 33). Det påhittade språket

låter mer kroatiskt än det skulle ha varit om översättaren valde att ordagrant låna de ursprungliga orden.

Hur man kan hantera översättning av ordlek och rim förklarades av Stålhammar (2015: 136): ”Det kan vara viktigare att återskapa rim och rytmer än att återge exakta ordval”. Exempelen som nämnts tidigare visar att kroatiska översättare av Astrid Lindgrens bok håller med hennes uttalande. Översättare av *Pippi* och *Rasmus* fokuserade mer på att skapa rim, medan översättare av *Bröderna Lejonhjärta* fokuserade på att behålla både betydelse och rytm. På motsatt sätt utelämnade översättare av *Kajsa* vissa delar, vilket ledde till förlust av både betydelse och rim. När det gäller ordlek som inte är relaterade till rim gjorde översättare sin bästa för att uppnå samma effekt på målpubliken som originalet har på källpubliken.

5. SLUTSATS

För att sammanfatta kan man konstatera att översättning av litteratur för barn utgör en speciell typ av översättning; man måste inte bara se till att betydelsen överförs väl, utan man måste också ha textens primära målpublik i åtanke - barn. Eftersom Astrid Lindgren är Sveriges och en av världens största barnboksförfattare, vilket bland annat gör hennes böcker en bra grund för analys av översättning av barnlitteratur. Magin i Lindgrens böcker ligger i hennes realistiska sätt att skildra barnvärlden. Som redan har sagts, trodde Lindgren att växa upp var det värsta som kan hända en människa. Hennes världar har givit barn över hela världen tröst och introducerat dem till nya världar och vänner. Analysen av de fem Astrid Lindgrens böcker som översatts till kroatiska – *Pippi Långstrump*, *Rasmus på luffen*, *Kajsa Kavat och andra barn*, *Bröderna Lejonhjärta* och *Alla vi barn i Bullerbyn* - har visat att det finns vissa problem som alla kroatiska översättare måste hantera, nämligen översättning av karaktärs- och ortnamn, och översättning av ordlek och rim. Syftet med min arbete var att undersöka vilka översättningsmetoder kroatiska översättare använde för att lösa dessa problem, och hur dess användning påverkade berättelsernas betydelse och stil. När det gäller översättning av karaktärsnamn som inte har betydelse viktig för karaktärisering visade analysen att översättningar behöll ursprungliga svenska namn eller anpassade dem till det kroatiska språket. Skender, översättare av *Kajsa*, transkriberade namn enligt reglerna för transkription av svenska grafem till kroatiska. Antunović, översättare av *Bullerbyn*, lade till en fotnot för att undvika möjlig förvirring när det gäller uttal av svenska namn. När det gäller namn som har betydelse viktig för karaktärisering använde översättare flera översättningsmetoder: ordagrann översättning, funktionell ekvivalent och bildande av neologismer. Svenska sammansättningar som översattes ordagrant delades upp i två kroatiska

ord.

Liknande metoder använde översättare när de översatte ortnamn: namn som inte har någon särskild betydelse överfördes till översättningen oförändrade eller anpassades till det kroatiska språket, medan namn som är viktiga för historien översattes antingen ordagrant eller genom skapandet av neologismer. Precis som karaktärsnamn, delades sammansatta ortnamn upp i två kroatiska ord.

När det gäller översättning av ordlek och rim fokuserade några översättare, nämligen Rumac och Tabak, på att skapa rim, medan Katušić behöll både betydelse och rim från den svenska versionen. Skenders översättning är minst trogen av alla, eftersom hon utelämnade hela visor. Ordlek som inte är i form av en visa översattes så att den skulle ha samma effekt på målpubliken som den har på källpubliken. Detta uppnåddes genom att använda pragmatiska motsvarigheter.

Eftersom kroatiska översättare av Astrid Lindgrens böcker har försökt behålla tonen i originalet så gott de kunde leder de kroatiska barn genom Astrid Lindgrens magiska världar där barn kan lära känna extraordinära karaktärer.

6. LITTERATUR

PRIMARKÄLLOR

- Lindgren, A. (1945). *Pippi Långstrump*. Stockholm: Rabén & Sjögren. 23:e uppl, 1978.
- Lindgren, A. (1947). *Alla vi barn i Bullerbyn*. Stockholm: Rabén & Sjögren. 21:a uppl., 1999.
- Lindgren, A. (1950). *Kajsa Kavatt och andra barn*. Stockholm: Rabén & Sjögren. 10:e uppl., 1964
- Lindgren, A. (1956). *Rasmus på luffen*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1973). *Bröderna Lejonhjärta*. Stockholm: Rabén & Sjögren. 1989.
- Lindgren, A. (1985). *Hrabra Kajsa*. Översatt av Vera Skender. Zagreb: Mladost.
- Lindgren, A. (1991). *Braća lavljeg srca*. Översatt av Anka Katušić. Zagreb: Znanje.
- Lindgren, A. (1997). *Razmo u skitnji*. Översatt av Josip Tabak. Zagreb: Mosta.
- Lindgren, A. (2003). *Mi djeca Graje male*. Översatt av Goranka Antunović. Zagreb: Golden marketing.
- Lindgren, A. (1. izd. 1973./2015). *Pipi Duga Čarapa*. Översatt av Mirko Rumac. Zagreb: Znanje.

SEKUNDÄRKÄLLOR

- Badurina, L., Marković, I. och Mićanović K. (2008). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London; New York: Routledge.
- Bush, P. (2001). Literary Translation Practices. I: *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge.
- Delabastita, D. (1994). Focus on the Pun: Wordplay as a Special Problem in Translation Studies. *Target International Journal of Translation Studies*, 6(2), s. 223-226.
- Hägg, G. (2004). *Den svenska litteraturhistorien*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

- Ingo, R. (2007). *Konsten att översätta: översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Landers, C. E. (2001). *Literary Translation: A Practical Guide*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Lindgren, A. (1983). Pippi Can Lift a Horse: The Importance of Children's Books. *The Quarterly Journal of the Library of Congress*, 40(3), s.188-201.
- Metcalf, E. (2007). *Astrid Lindgren*. Stockholm: Svenska institutet.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press.
- Oittinen, R. (2000). *Translating for Children*. New York: Garland Publishing Inc.
- Steffensen, A. Ø. (2003). Two Versions of the Same Narrative – Astrid Lindgren's *Mio, min Mio* in Swedish and Danish. *Meta*, 48 (1-2), s. 104–114.
- Stålhammar, M. (2015). *Att översätta är nödvändigt*. Stockholm: Carlssons.
- Törnqvist, L. (1998). *Astrid från Vimmerby*. Vimmerby: Stift.
- Vinay, J.-P. och Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Philadelphia : John Benjamins Publishing Company.
- Yamazaki, A. (2002). Why Change Names? On the Translation of Children's Books. *Children's Literature in Education*, 33(1), s. 59-61.

DEL II

1. SVENSKA KÄLLTEXTER

1.1. Svensk källtext 1

Lag (2019:168) om sociala trygghetsförmåner efter det att Förenade kungariket har lämnat Europeiska unionen

t.o.m. SFS 2019:1292 **SFS nr:** 2019:168

Departement/myndighet: Socialdepartementet

Utfärdad: 2019-03-28

Ändrad: t.o.m. SFS 2019:1292

Ändringsregister: SFSR (Regeringskansliet)

Källa: Fulltext (Regeringskansliet)

Tillämpningsområde

1 § I denna lag finns bestämmelser om att socialförsäkringsbalken och lagen (2013:513) om ersättning för kostnader till följd av vård i ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet ska fortsätta att tillämpas efter den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade Europeiska unionen (EU) avseende de personer som omfattades av författningarna före nämnda tidpunkt. Vidare finns bestämmelser om att Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen för svensk del i vissa fall ska tillämpas som om förordningen var fortsatt tillämplig avseende de personer som omfattades av förordningen före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU.

Likvärdiga förmåner

2 § /Upphör att gälla U:2020-01-01/ Bestämmelsen om likställande av förmåner, inkomster, omständigheter eller händelser i artikel 5 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492 ska fortsätta att tillämpas avseende förmåner eller inkomster som har förvärvats och

omständigheter eller händelser som har inträffat före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU.

2 § /Träder i kraft I:2020-01-01/ Bestämmelsen om likställande av förmåner, inkomster, omständigheter eller händelser i artikel 5 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004, i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492, ska fortsätta att tillämpas avseende förmåner eller inkomster som har förvärvats och omständigheter eller händelser som har inträffat före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU utan ett utträdesavtal.

Första stycket gäller inte för personer som omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/500 av den 25 mars 2019 om fastställande av beredskapsåtgärder när det gäller samordning av de sociala trygghetssystemen efter Förenade kungarikets utträde ur unionen. *Lag (2019:1291)*.

Sammanläggning av perioder

3 § /Upphör att gälla U:2020-01-01/ Bestämmelserna om sammanläggning av perioder i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492 ska fortsätta att tillämpas avseende försäkrings-, anställnings- eller bosättningsperioder eller perioder av verksamhet som egenföretagare som har fullgjorts före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU.

3 § /Träder i kraft I:2020-01-01/ Bestämmelserna om sammanläggning av perioder i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004, i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492, ska fortsätta att tillämpas avseende försäkrings-, anställnings- eller bosättningsperioder eller perioder av verksamhet som egenföretagare som har fullgjorts före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU utan ett utträdesavtal.

Första stycket gäller inte för personer som omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/500.

Lag (2019:1291).

Fortsatt utbetalning av förmåner

4 § /Upphör att gälla U:2020-01-01/ En person som före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU hade rätt att få eller fick en förmån utbetald i Förenade kungariket med stöd av 5 kap. 17 a eller 18 § socialförsäkringsbalken har fortsatt rätt att få förmånen utbetald utan minskad ersättning och utan hinder av att Förenade kungariket har lämnat EU, förutsatt att den enskilde inte omfattas av ett annat tredjelands lagstiftning och att övriga omständigheter är oförändrade. Vid beräkning av förmånerna ska 67 kap. 16 och 17 §§ och 81 kap. 9 § socialförsäkringsbalken tillämpas.

4 § /Träder i kraft I:2020-01-01/ En person som före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU utan ett utträdesavtal hade rätt att få eller fick en förmån utbetald i Förenade kungariket med stöd av 5 kap. 17 a, 18 eller 18 a § socialförsäkringsbalken har fortsatt rätt att få förmånen utbetald utan minskad ersättning och utan hinder av att Förenade kungariket har lämnat EU, förutsatt att den enskilde inte omfattas av ett annat tredjelands lagstiftning och att övriga omständigheter är oförändrade. Vid beräkning av förmånerna ska 67 kap. 16, 16 a, 17 och 17 a §§ och 81 kap. 9 och 9 a §§ socialförsäkringsbalken tillämpas.

Rätten att få en förmån utbetald gäller till utgången av den sjätte månaden efter den månad då Förenade kungariket har lämnat EU, dock senast till utgången av 2020. *Lag (2019:1291).*

4 a § /Träder i kraft I:2020-01-01/ /Upphör att gälla U:2021-01-01 genom lag (2019:648)/ En person som före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU med ett utträdesavtal hade rätt att få eller fick en förmån utbetald i Förenade kungariket med stöd av 5 kap. 17 a, 18 eller 18 a § socialförsäkringsbalken har fortsatt rätt att få förmånen utbetald utan minskad ersättning och utan hinder av att Förenade kungariket har lämnat EU, förutsatt att den enskilde inte omfattas av ett annat tredjelands lagstiftning och att övriga omständigheter är oförändrade. Vid beräkning av förmånerna ska 67 kap. 16, 16 a, 17 och 17 a §§ och 81 kap. 9 och 9 a §§ socialförsäkringsbalken tillämpas.

Lag (2019:647).

5 § /Upphör att gälla U:2020-01-01/ En person och dennes familjemedlemmar som före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU hade rätt att få eller fick en förmån utbetald i Förenade kungariket med stöd av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492 har fortsatt rätt att få förmånen utbetald utan minskad ersättning och utan hinder av att Förenade kungariket har lämnat EU, förutsatt att den enskilde och dennes familjemedlemmar inte omfattas av ett annat

tredjelands lagstiftning och att övriga omständigheter är oförändrade. Förmånen ska minskas med motsvarande förmån som utges från Förenade kungariket.

Första stycket gäller dock inte för arbetslöshetsersättning enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring.

5 § */Träder i kraft I:2020-01-01/* En person och dennes familjemedlemmar som före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU utan ett utträdesavtal hade rätt att få eller fick en förmån utbetald i Förenade kungariket med stöd av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004, i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492, har fortsatt rätt att få förmånen utbetald utan minskad ersättning och utan hinder av att Förenade kungariket har lämnat EU, förutsatt att den enskilde och dennes familjemedlemmar inte omfattas av ett annat tredjelands lagstiftning och att övriga omständigheter är oförändrade. Förmånen ska minskas med motsvarande förmån som utges från Förenade kungariket.

Rätten att få en förmån utbetald gäller till utgången av den sjätte månaden efter den månad då Förenade kungariket har lämnat EU.

Första och andra styckena gäller inte för arbetslöshetsersättning enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring. *Lag (2019:1291)*.

/Rubriken upphör att gälla U:2020-01-01/

Ersättning för vård

6 § */Upphör att gälla U:2020-01-01/* Utan hinder av att Förenade kungariket har lämnat EU är bestämmelserna om ersättning av utgifter för vårdförmåner i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492 och bestämmelserna i lagen (2013:513) om ersättning för kostnader till följd av vård i ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet tillämpliga för

1. vård som har inletts och avslutats i Förenade kungariket före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU, och

2. vård som har inletts i Förenade kungariket före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU och som fortfarande pågår efter denna tidpunkt på grund av att vården av medicinska skäl inte tillfälligt går att avbryta och återuppta i Sverige.

6 § /Träder i kraft I:2020-01-01/ Utan hinder av att Förenade kungariket har lämnat EU utan ett utträdesavtal är bestämmelserna om ersättning av utgifter för vårdförmåner i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004, i lydelsen enligt kommissionens förordning (EU) 2017/492, och bestämmelserna i lagen (2013:513) om ersättning för kostnader till följd av vård i ett annat land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet tillämpliga för

1. vård som har inletts och avslutats i Förenade kungariket före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU, och

2. vård som har inletts i Förenade kungariket före den tidpunkt som Förenade kungariket lämnade EU och som fortfarande pågår efter denna tidpunkt på grund av att vården av medicinska skäl inte tillfälligt går att avbryta och återuppta i Sverige.

De bestämmelser som avses i första stycket är tillämpliga i fråga om de angivna kostnaderna till utgången av den sjätte månaden efter den månad då Förenade kungariket har lämnat EU. Bestämmelserna ska dock fortfarande tillämpas när det gäller en ansökan om ersättning som har kommit in till Försäkringskassan före denna tidpunkt. *Lag (2019:1291)*.

1.2. Svensk källtext 2

Så ska Kinas medier manipulera världen

KINA

Publicerad 27 dec 2019 kl 06.30

Uppställning av profiljournalister från lanseringen av CGTN.

Kina lägger sedan tio år enorma resurser på internationella medier och nyhetsbyråer för att sprida sin världsbild.

Jojje Olsson kartlägger diktaturens propagandaoffensiv.

REPORTAGE. Propaganda är inte ett negativt laddat ord i Kina. Ordet är neutralt, och konceptet genomsyrar samhället från utbildningsväsende till kultur inklusive mediesektorn. När president **Xi Jinping** för knappt fyra år sedan besökte statlig tv, nyhetsbyrå och partitidningen Folkets Dagblad så påminde han om att mediernas viktigaste uppgift är att överföra centralkommitténs politiska tänkande till folket. Medierna måste vara så lojala mot kommunistpartiet, underströk presidenten, att de ska ”bära partiets efternamn”.

Likaledes kallas de statliga mediernas ambitiösa utlandsexpansion helt öppet av partiledningen för ”propagandaarbete”. Bakgrunden till initiativet är en oro inom partiet att Kina ligger i underläge gentemot väst vad gäller inflytande på den globala allmänna opinionen.

Xi Jinping är kommunistpartiets generalsekreterare och president i Kina.

Det säger **David Bandurski**, forskare vid University of Hong Kong där han är ordförande för China Media Project.

– Så tidigt som i augusti 2013 beskrev Xi omständigheterna kring globalt inflytande över den globala allmänna opinionen som ett område där ”väst är starka och vi är svaga”, påminner Bandurski.

Bandurski säger vidare att en centralt kontrollerad medieapparat är ett av de främsta verktygen för att försöka ändra på detta. Redan 2007 nämndes mjuk makt som ett nytt koncept. 2009, under president **Hu Jintao**, offentliggjorde Kina en budget på drygt 60 miljarder kronor för att öka sin globala medienärvaro. Initiativet har tagit ytterligare fart under Xi Jinping.

– Sedan Xi Jinping tog makten 2012 har kontrollen stramats åt socialt, politiskt och ekonomiskt i Kina och stor tonvikt har åter lagts på ideologi. Kommunistpartiet har beskrivit propaganda som partiets eget ”livsblod”, säger **Anne-Marie Brady**, professor vid University of Canterbury i Australien.

Detta är ett steg i ledet i skapandet av en ny världsordning, där Kina har en mer central roll.

Hon specialiserar sig på Kinas påverkan och kampanjer för globalt inflytande. Brady framhåller att partiet under Xi Jinpings ledning sjösatt en internationell ”masskommunikations-kampanj”, i syfte att forma det globala narrativet om Kina. Så hur ser då denna satsning ut, och vad är det egentligen man vill uppnå?

– Den främsta angelägenheten för Kinas ledare, även vad gäller internationell närvaro, handlar alltid om inhemsk politisk stabilitet och regimens överlevnad, förklarar David Bandurski.

Detta är det främsta målet även i utlandet. Det handlar om att, som Bandurski uttrycker det, ”avlägsna komplicerade nyanser” i en rad frågor, från mänskliga rättigheter till miljöpolitik. Detta för att flytta fokus till fördelarna med att göra affärer med Kina på regimens villkor.

Genom att påverka den opinionen i utlandet kan man exempelvis få utländska myndigheter att fatta beslut som är fördelaktiga för kommunistpartiet. Detta är ett steg i ledet i skapandet av en ny världsordning, där Kina har en mer central roll.

KINAS STATLIGA MEDIER I UTLANDET

Xinhua: Kinas officiella nyhetsbyrå. Enligt egna siffror har Xinhua över 180 utlandsbyråer, och når över 200 länder eller regioner med sitt material.

China Global Television Network (CGTN): Ansvarar för statliga CCTV:s utlandssändningar. Har produktionslokaler på fyra kontinenter. Har sänt flera framtvingade ”erkännanden” efter tortyr, även av utländska medborgare.

China Daily: Engelskspråkig tidning med tolv utländska upplagor. Går att prenumerera på i 23 europeiska länder, inklusive Sverige. Anställer över 500 journalister, inklusive 70 utländska.

China Radio International (CRI): Statlig radiokanal som sänder 2 700 timmar om dygnet på 44 olika språk. Har minst 38 utlandsbyråer och samarbetar med cirka 70 utländska radiostationer som sänder CRI:s material.

På så vis är propagandan mer subtil än den ryska. Man skulle kunna dela upp de kinesiska och de ryska mediernas utländska propagandakampanjer som konstruktiv respektive destruktiv. Det gör i alla fall **Maria Repnikova**, forskarassistent vid Georgia State University, där hon är ordförande för Center for Global Information Studies.

Det ryska tillvägagångssättet består främst i att bryta ner västerländska politiska narrativ genom att påvisa svagheter och underliggande hyckleri. Den kinesiska metoden bygger i stället på att skönmåla Kinas utveckling i syfte att bygga upp trovärdighet för landets framfart globalt, exempelvis genom att hylla projekt som de nya sidenvägarna, säger Repnikova.

Med en nästan tio gånger så stor ekonomi som Ryssland, har Kina dessutom långt mer resurser att plöja in i sin kampanj. Det är påverkan som driver de båda ländernas utländska medienärvaro, men i stället för att spela på rädsla och uppträda hotfullt så försöker Kina främst framstå som attraktivt.

– Kinas propaganda framhåller förvisso ibland bristerna i det västerländska narrativet, särskilt när det gäller inställningen till Kina. Men först och främst fokuserar man på att berätta sin egen historia för att stärka Kinas legitimitet och geopolitiska attraktion, menar Repnikova.

Ett tydligt exempel är etniska förföljelser i Xinjiang, där upp till 1,8 miljoner muslimer de senaste åren tagits till politiska fångläger utan föregående rättsprocess. Särskilt efter nya läckor i november om den mardrömslika situationen i regionen, har kinesiska medier jobbat på högvarv för att framställa lägren som utbildningscenter med lyckliga deltagare som åtnjuter full religionsfrihet.

CGTN sänder i dag också på spanska, franska, arabiska och ryska.

David Bandurski menar att förändringarna i det kinesiska medielandskapet utgör – som inom så många andra områden sedan Xi Jinping tog makten – en ny konsolidering av kontroll från den högsta ledningen. En konsolidering som främst skett inrikes, men även gäller den utländska medienärvaron.

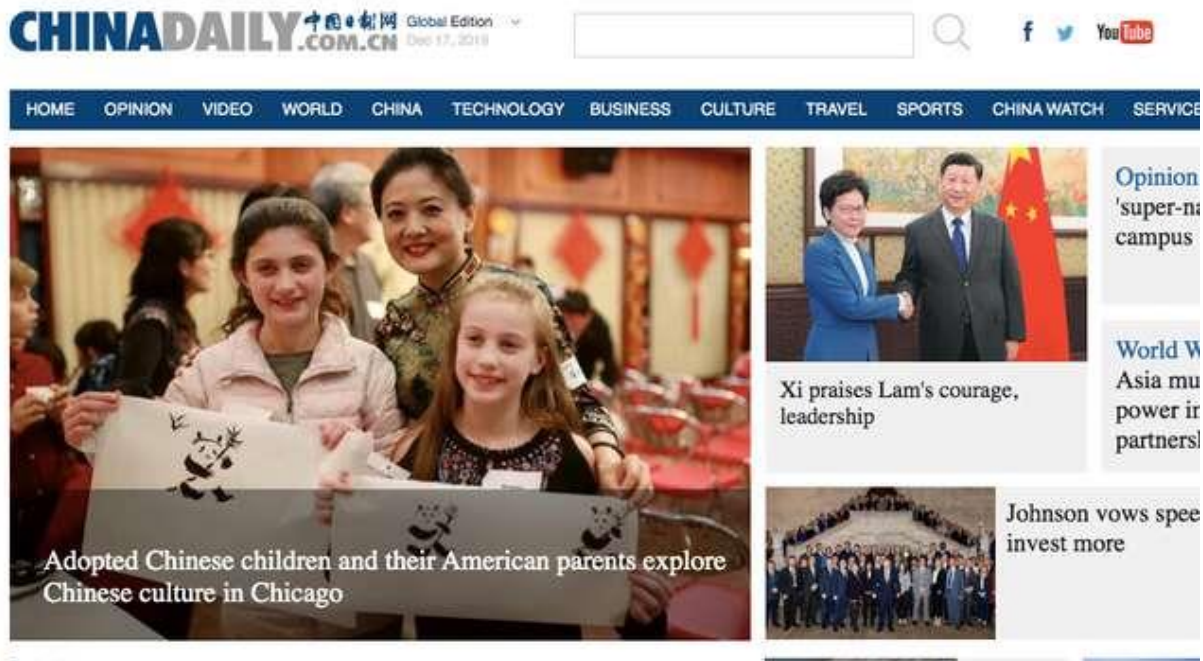
China Central Television (CCTV) började redan år 2000 sända dygnet runt på engelska. 2012 öppnades produktionslokaler i Washington och Kenyas huvudstad Nairobi. I december 2016 grundades China Global Television Network (CGTN), en ny arm av CCTV som tog över ansvaret för utländska sändningar.

I samband med lanseringen uppmanade Xi Jinping CGTN att ”berätta Kinas historia på ett bra vis” till omvärlden. Nätverket ska även producera appar samt innehåll till internet och sociala medier för en utländsk publik, i ett uttalat syfte att ”omprofilera Kina”.

CGTN sänder i dag också på spanska, franska, arabiska och ryska. Nätverkets resurser kunde anas då man sommaren 2018 meddelade planer att anställa drygt 300 journalister till nya lokaler i London, där produktionen började i oktober i år.

Särskilt snabbt har räckvidden dock ökat i kostnadsmedvetna Afrika, där CGTN erbjuder prenumerationer billigt och i vissa fall gratis. I rutan förmedlas budskap om Kinas generositet och makt.

Vid sidan av tv märks China Daily. Tidningen publiceras av Kinas statsråds informationsbyrå, och redigerar även China Watch, en bilaga som mot betalning publiceras tillsammans med ledande tidningar i bland annat USA, Storbritannien, Tyskland, Frankrike, Japan och Australien.

Det är svårt att veta hur mycket Kina betalar New York Times, Wall Street Journal och de övriga minst 30 tidningarna som publicerar China Watch. Men en rapport gör gällande att brittiska Daily Telegraph får över nio miljoner kronor för att bifoga den vanligtvis mellan fyra och åtta sidor långa bilagan en gång i månaden.

I dag är Xinhua världens största nyhetsbyrå räknat i antalet korrespondenter.

Men det kinesiska medieföretag som enligt David Bandurski potentiellt har störst effekt utomlands är nyhetsbyråen Xinhua. Byrån grundades av kommunistpartiet 1931, och dess ordförande är ännu medlem i partiets centralkommitté. I dag är Xinhua världens största nyhetsbyrå räknat i antalet korrespondenter.

Statliga subventioner täcker omkring 40 procent av Xinhuas utgifter. Man kan därmed erbjuda material och samarbete till en billig penning. Xinhuas material distribueras på minst åtta språk, och har sakta kommit att bli mer eller mindre accepterad som ledande nyhetsbevakning av Kina.

– Det finns allt fler exempel på samarbeten och partnerskap mellan Xinhua och medier i andra länder som påstås erbjuda insikter om Kina tack inflytande av Xinhuas nätverk av

journalister. Detta utan någon märkbar medvetenhet om att Xinhua först och främst inte är en nyhetsbyrå utan en propagandabyrå, säger Bandurski.

Konsekvensen av detta blir vad Bandurski kallar ”dumpning av nyheter”, där Kinas regim erbjuder billig eller gratis bevakning av Kina, och på köpet blir en ledande informationskälla om sig själva. Ett exempel är ”Silk road information service”, ett samarbete mellan Xinhua och tyska nyhetsbyrån DPA.

På ett genomtänkt vis blandar Xinhua hyllningar av Xi Jinping och propaganda om Hongkong, med sport och kultur. Eller för den delen bilder på natur och gulliga djur. Särskilt på Twitter, en plattform som är förbjuden i Kina men där Xinhua har 12,6 miljoner följare.

För att påverka utländska medier lockas journalister inte bara med guidade bjudresor till Kina. De erbjuds också gratis utbildning. China public diplomacy association, grundat just efter att Xi Jinping blev kommunistpartiet generalsekreterare 2012, har satt upp klara målsättningar för detta. Till år 2020 ska 1 000 afrikanska journalister utbildas varje år i Kina, tillsammans med flera hundra från Latinamerika och Karibien.

Kinas utländska medieoffensiv har nu pågått i ett drygt årtionde. David Bandurski menar att det trots de enorma resurserna är svårt att bedöma kampanjens effektivitet:

– Jag tror man generellt kan säga att initiativet inte har levererat önskat resultat, främst på grund av Kinas politiska kultur, som är så inåtvänd att den inte kan vara mottaglig gentemot en utländsk publik.

Den främsta åhöraren är alltid partiet, menar Bandurski, och den vanligaste metoden att höja volymen ytterligare för att få fram sitt budskap.

Okända nummer ringer hennes telefon, ofta mitt i natten.

Anne-Marie Brady menar dock att framfarten har effekt på allt från Hollywoodfilmer till akademisk publicering om Kina, och västerländska mediers rapportering om landet:

– Kina marknadsför inte bara sitt eget budskap, man attackerar nu även sina kritiker med förtal och personliga attacker.

Något som Brady själv har erfarenhet av. Hon berättar inte närmare om detta för Expressen, men trots att Brady forskat om Kina i 25 år, var det först 2017 efter publiceringen av ”Magic weapons: China’s political influence activities under Xi Jinping”, om Kinas inflytande i Nya Zeeland, som hon började utsättas för obehagliga händelser.

Dessa inkluderar inbrott i hemmet en gång och på kontoret två gånger. Okända nummer ringer hennes telefon, ofta mitt i natten. Familjebilen har blivit klotttrad med hotfulla budskap om att Brady står näst på tur.

Kinas medier agerar ofta plattform för förföljelserna mot regimens meningsmotståndare.

Något som framkallar själv censur, vilket är den allra mest effektiva formen av censur. Kvar för att forma uppfattningen om Kina blir då bara landets egna, expansiva statliga medier.

2. ÖVERSÄTTNINGAR TILL KROATISKA

2.1. Översättning till kroatiska 1

Zakon (2019: 168) o naknadama iz sustava socijalne sigurnosti nakon izlaska Ujedinjene Kraljevine iz Europske unije

Švedski zbornik zakona (SFS) br.: 2019: 168

Zaključno sa SFS 2019:1292

Ministarstvo/upravno tijelo: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

Izdano: 2019-03-28

Zadnja izmjena: SFS 2019: 1292

Registar izmjena: Registar Švedskoga zbornika zakona (*Regeringskansliet*)

Izvor: Puni tekst Zakona (Vladini uredi Kraljevine Švedske (*Regeringskansliet*))

Predmet Zakona

Članak 1.

Ovim se Zakonom propisuje da se Zakonik o socijalnom osiguranju i Zakon (2013: 513) o nadoknadi troškova nastalih iz skrbi u drugoj zemlji unutar Europskog gospodarskog prostora nastavi primjenjivati nakon što Ujedinjena Kraljevina napusti Europsku uniju (EU), što se odnosi na osobe podložne tom Zakoniku prije navedenog datuma. Osim toga, Uredba (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti za Švedsku primjenjuje se u nekim slučajevima, kao da je ta odluka ostala primjenjiva na pojedince obuhvaćene ovom Odlukom prije nego što je Ujedinjena Kraljevina napustila EU.

Jednake naknade

Članak 2.

/Prestaje važiti 1. siječnja 2020./ Odredba o usklađivanju naknada, prihoda, činjenica ili događaja iz članka 5. Uredbe (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća izmijenjena Uredbom Komisije (EU) 2017/492 i dalje se primjenjuje u odnosu na davanja ili stečeni

dohodak i činjenice ili događaje koji su se dogodili do trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina napustila EU.

Članak 2.

/Stupa na snagu 1. siječnja 2020./ Odredba o usklađivanju naknada, prihoda, činjenica ili događaja iz članka 5. Uredbe (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća izmijenjena Uredbom Komisije (EU) 2017/492, i dalje se primjenjuje u odnosu na naknade ili stečene prihode i okolnosti ili događaje koji su se dogodili do trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina napustila EU bez sporazuma o povlačenju.

Prvi podstavak ne odnosi se na osobe koje podliježu Uredbi (EU) 2019/500 Europskog parlamenta i Vijeća od 25. ožujka 2019. o utvrđivanju hitnih mjera za koordinaciju sustava socijalnog osiguranja nakon izlaska Ujedinjene Kraljevine iz Unije. *Zakon (2019: 1291).*

Zbrajanje razdoblja

Članak 3.

/Prestaje važiti 1. siječnja 2020./ Odredbe o zbrajanju razdoblja u Uredbi (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća u tekstu Uredbe Komisije (EU) 2017/492 i dalje se primjenjuju u odnosu na razdoblja osiguranja, zapošljavanja ili prebivališta ili razdoblja samozapošljavanja dovršenih prije datuma kada je Ujedinjena Kraljevina napustila EU.

Članak 3.

/Stupa na snagu 1. siječnja 2020./ Odredbe o zbrajanju razdoblja u Uredbi (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća izmijenjene Uredbom Komisije (EU) 2017/492 i dalje se primjenjuju u odnosu na razdoblja osiguranja, zapošljavanja ili prebivališta ili razdoblja samozapošljavanja dovršenih prije datuma kada je Ujedinjena Kraljevina napustila EU bez sporazuma o povlačenju.

Prvi podstavak ne primjenjuje se na osobe koje podliježu Uredbi (EU) 2019/500 Europskog parlamenta i Vijeća.

Zakon (2019: 1291).

Nastavak isplate naknada

Članak 4.

/Prestaje važiti 1. siječnja 2020./ Osoba koja je do trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina napustila EU imala pravo na primanje ili je primila naknadu u Ujedinjenoj Kraljevini prema članku 5. stavcima 17. točka (a) ili 18. Zakonika o socijalnom osiguranju i dalje ima pravo na naknadu bez smanjenja naknade i bez obzira na činjenicu da je Ujedinjena Kraljevina napustila EU, pod uvjetom da osoba ne podliježe zakonima neke treće zemlje i da su druge okolnosti nepromijenjene. Pri izračunavanju naknada primjenjuje se članak 67. stavci 16. i 17. i članak 81. stavak 9. Zakonika o socijalnom osiguranju.

Članak 4.

/Stupa na snagu 1. siječnja 2020./ Osoba koja je do trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina napustila EU bez sporazuma o povlačenju imala pravo na primanje ili je primila davanje u Ujedinjenoj Kraljevini prema članku 5. stavcima 17. točka (a) ili 18. Zakonika o socijalnom osiguranju i dalje ima pravo na naknadu bez smanjenja naknade i bez obzira na činjenicu da je Ujedinjena Kraljevina napustila EU, pod uvjetom da osoba ne podliježe zakonima neke treće zemlje i da su druge okolnosti nepromijenjene. Pri izračunavanju naknada primjenjuje se članak 67. stavci 16., 16. točka (a), 17. i 17. točka (a) i članak 81. stavci 9. i 9. točka (a) Zakonika o socijalnom osiguranju.

Pravo na naknadu važi do kraja šestog mjeseca koji slijedi nakon mjeseca u kojem je Ujedinjena Kraljevina napustila EU, ali najkasnije do kraja 2020. *Zakon (2019: 1291).*

Članak 4. točka (a)

/Stupa na snagu 1. siječnja 2020./ Prestaje važiti 1. siječnja 2021. po *Zakonu (2019:648)/* Osoba koja je do trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina napustila EU bez sporazuma o povlačenju imala pravo na primanje ili je primila naknadu u Ujedinjenoj Kraljevini prema članku 5. stavcima 17. točka (a) ili 18. Zakonika o socijalnom osiguranju i dalje ima pravo na naknadu bez smanjenja naknade i bez obzira na činjenicu da je Ujedinjena Kraljevina napustila EU, pod uvjetom da osoba ne podliježe zakonima neke treće zemlje i da su druge okolnosti nepromijenjene. Pri izračunavanju naknada primjenjuje se članak 67. stavci 16., 16. točka (a), 17. i 17. točka (a) i članak 81. stavci 9. i 9. točka (a) Zakonika o socijalnom osiguranju. *Zakon (2019:647)*

Članak 5.

/Prestaje važiti 1. siječnja 2020./ Osoba i članovi njezine obitelji koji su do trenutka izlaska Ujedinjene Kraljevine iz EU-a imali pravo na primanje ili su primali naknadu u Ujedinjenoj Kraljevini u skladu s Uredbom (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća, izmijenjenom Uredbom Komisije (EU) 2017/492 i dalje imaju pravo na naknadu bez smanjenja naknade i bez obzira na činjenicu da je Ujedinjena Kraljevina izašla iz EU-a, pod uvjetom da osoba i članovi njezine obitelji ne podliježu zakonima neke treće zemlje i da su druge okolnosti nepromijenjene. Naknada se umanjuje za odgovarajuću naknadu koju je dodijelila Ujedinjena Kraljevina.

Međutim, prvi stavak ne primjenjuje se na naknade za nezaposlenost u skladu sa Zakonom o osiguranju za slučaj nezaposlenosti (1997: 238).

Članak 5.

/Stupa na snagu 1. siječnja 2020./ Osoba i članovi njezine obitelji koji su do trenutka izlaska Ujedinjene Kraljevine iz EU-a bez sporazuma o povlačenju imali pravo na primanje ili su primali naknadu u Ujedinjenoj Kraljevini u skladu s Uredbom (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća, izmijenjenom Uredbom Komisije (EU) 2017/492 i dalje imaju pravo na naknadu bez smanjenja naknade i bez obzira na činjenicu da je Ujedinjena Kraljevina izašla iz EU-a, pod uvjetom da osoba i članovi njezine obitelji ne podliježu zakonima neke treće zemlje i da su druge okolnosti nepromijenjene. Naknada se umanjuje za odgovarajuću naknadu koju je dodijelila Ujedinjena Kraljevina.

Pravo na naknadu vrijedi do kraja šestog mjeseca koji slijedi nakon mjeseca u kojem je Ujedinjena Kraljevina napustila EU.

Prvi i drugi stavak ne primjenjuju se na naknade za nezaposlenost u skladu sa Zakonom o osiguranju za slučaj nezaposlenosti (1997: 238). *Zakon (2019: 1291).*

/Zaglavlje prestaje važiti 1. siječnja 2020./

Naknada za skrb

Članak 6.

/Prestaje važiti 1. siječnja 2020./ Izlazak Ujedinjene Kraljevine iz EU-a ne smije biti prepreka odredbama o naknadi troškova zdravstvene naknade navedene u Uredbi (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća, izmijenjenom Uredbom Komisije (EU) 2017/492 i odredbe

Zakona (2013: 513) o naknadi troškova nastalih iz pružanja skrbi u drugoj zemlji unutar Europskog gospodarskog prostora, a koje se primjenjuju na

1. skrb koja je započeta i dovršena u Ujedinjenoj Kraljevini prije trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina izašla iz EU-a, i

2. skrb koja je u Ujedinjenoj Kraljevini započeta prije trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina izašla iz EU-a i nastavlja se i dalje jer se iz medicinski opravdanih razloga ne može privremeno obustaviti i nastaviti u Švedskoj.

Članak 6.

/Stupa na snagu 1. siječnja 2020./ Izlazak Ujedinjene Kraljevine iz EU-a bez sporazuma o povlačenju ne smije biti prepreka odredbama o naknadi troškova zdravstvene naknade navedenima u Uredbi (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća, izmijenjenom Uredbom Komisije (EU) 2017/492 i odredbe Zakona (2013: 513) o naknadi troškova nastalih iz pružanja skrbi u drugoj zemlji unutar Europskog gospodarskog prostora, a koje se primjenjuju na

1. skrb koja je započeta i dovršena u Ujedinjenoj Kraljevini prije trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina izašla iz EU-a, i

2. skrb koja je u Ujedinjenoj Kraljevini započeta prije trenutka kada je Ujedinjena Kraljevina izašla iz EU-a i nastavlja se i sada zbog činjenice da se medicinska skrb ne može privremeno obustaviti i nastaviti u Švedskoj.

Odredbe navedene u prvom podstavku primjenjuju se na navedene troškove do kraja šestog mjeseca nakon mjeseca u kojem je Ujedinjena napustila EU. Međutim, te se odredbe i dalje primjenjuju u vezi s izjavom o naknadi koja je podnesena uredu za socijalnu sigurnost prije tog datuma. *Zakon (2019: 1291).*

2.2. Översättning till kroatiska 2

Kineski mediji i manipuliranje svijetom

KINA

27. prosinca 2019. u 06:30

Novinari CGTN-a.

Kina već deset godina troši ogromne resurse na međunarodne medije i novinske agencije kako bi ostatku svijeta nametnula svoj svjetonazor.

Joje Olsson donosi pregled utjecaja propagande te diktature.

Propaganda u Kini nije negativna riječ. Neutralna je, a taj koncept prožima sve dijelove društva, od obrazovanja do kulture, uključujući i medijski sektor. Kad je predsjednik **Si Đinping** prije nepune četiri godine posjetio državnu televiziju, novinsku agenciju i partijske dnevne narodne novine, podsjetio je da je glavni zadatak medija da ljudima prenesu političko razmišljanje Centralnog komiteta. Mediji bi trebali biti toliko odani komunističkoj partiji, naglasio je predsjednik, da moraju „nositi njezino prezime“.

Slično tome, ambicioznu inozemnu ekspanziju javnih medija stranačko vodstvo potpuno otvoreno naziva „propagandnim radom“. U središtu je ove inicijative zabrinutost unutar partije da je Kina u nepovoljnom položaju u odnosu na Zapad u smislu utjecaja na svjetsko javno mnijenje.

Si Đinping generalni je sekretar Komunističke partije i predsjednik Kine.

Tako tvrdi **David Bandurski**, istraživač na Sveučilištu u Hong Kongu, gdje vodi China Media Project.

„Još je u kolovozu 2013. Si opisao globalan utjecaj na svjetsko javno mnijenje kao nešto u čemu je 'Zapad snažan, a mi slabi'“, prisjeća se Bandurski.

Nadalje, Bandurski govori da je centralno kontrolirani medijski aparat jedan od glavnih alata u pokušaju promjene. Već 2007. godine, meka moć spominje se kao novi koncept. U 2009. godini, u vrijeme predsjednika Hua Đintaa, Kina je objavila proračun od nešto više od 42 milijarde kuna kako bi povećala svoju globalnu medijsku prisutnost. Inicijativa se nastavila tijekom vladavine Si Đinpinga.

„Otkako je Si Đinping preuzeo vlast 2012. godine, pooštrena je društvena, politička i gospodarska kontrola u Kini, a naglasak je ponovo stavljen na ideologiju.

Komunistička partija opisala je propagandu kao svoju 'žilu kucavicu', govori **Anne-Marie Brady**, profesorica na Sveučilištu Canterbury u Australiji.

Korak je to prema stvaranju novog svjetskog poretka, u kojem Kina ima važniju ulogu.

Stručnjakinja je u području kineskog utjecaja i kampanje za utjecaj na globalnoj razini. Brady primjećuje da je, pod vodstvom Si Đinpinga, partija pokrenula međunarodnu „masovnu komunikacijsku kampanju“ kako bi oblikovala globalni narativ o Kini. Kako izgleda ovaj pothvat i što se točno želi postići?

„Za kineske je vođe najvažnija prisutnost i na međunarodnom planu, kao i unutarnja politička stabilnost i opstanak režima“, objašnjava David Bandurski.

I u inozemstvu im je to glavni cilj. Radi se o, kako je Bandurski rekao, „uklanjanju sivih nijansi“ u nizu pitanja, od ljudskih prava do politike zaštite okoliša. Razlog tome stavljanje je naglasaka na prednosti poslovanja s Kinom pod uvjetima režima.

Utječući na strano javno mnijenje, strane vlasti mogu, na primjer, donositi odluke koje odgovaraju komunističkoj stranci, što predstavlja korak naprijed u stvaranju novog svjetskog poretka u kojem Kina ima važniju ulogu.

KINESKI DRŽAVNI MEDIJI U INOZEMSTVU

Sinhua: službena kineska novinska agencija. Prema vlastitim podacima, Sinhua ima više od 180 dopisništava koje pokrivaju više od 200 zemalja ili regija.

China Global Television Network (CGTN): odgovorna je za emitiranje programa kineske državne televizije u inozemstvu. Ima kapacitet proizvodnje programa na četiri kontinenta. Emitirala je nekoliko iznuđenih „priznanja“ nakon mučenja, uključujući i one stranih državljana.

China Daily: novine na engleskom jeziku s dvanaest stranih izdanja. Građani 23 europske zemlje mogu se pretplatiti na njih. Zapošljavaju više od 500 novinara, uključujući 70 iz stranih zemalja.

China Radio International (CRI): državni radio koji emitira 2700 sati programa dnevno na 44 različita jezika. Obuhvaća najmanje 38 dopisništava i surađuje sa sedamdesetak stranih radijskih postaja koje emitiraju njezin program.

Na taj je način kineska propaganda suptilnija od ruske. Propagandne aktivnosti kineskih i ruskih medija u inozemstvu mogle bi se opisati kao konstruktivne i destruktivne. Barem tako smatra **Maria Repnikova**, asistentica na Sveučilištu Georgia, gdje predsjedava Centrom za globalne informacijske studije.

Ruski pristup uglavnom se sastoji u pobijanju zapadnih političkih narativa ukazujući na njihove slabosti i prikriveno licemjerje. Nasuprot tome, kineska metoda temelji se na uljepšavanju razvoja Kine kako bi se stvorilo povjerenje u globalni napredak te zemlje, na primjer, odajući počast projektima poput novih puteva svile, kaže Repnikova.

Kina, s gotovo deset puta većim gospodarstvom od Rusije, može mnogo više resursa uložiti u svoju kampanju. Takav utjecaj objašnjava prisutnost stranih medija u obje zemlje, ali umjesto da igra na strah i ponaša se prijeteće, Kina prvenstveno pokušava izgledati privlačno.

„Kineska propaganda, naravno, ponekad naglašava nedostatke zapadnjačkog narativa, osobito kad je riječ o odnosu Zapada prema Kini. No prije svega se usredotočuje na pripovijedanje vlastite priče da bi ojačala legitimnost Kine i geopolitičku privlačnost“, vjeruje Repnikova.

Jasan primjer etnički je progon u Sinđiangu, gdje je posljednjih godina gotovo 1,8 milijuna muslimana poslano u političke logore bez prethodnog suđenja. Kineski mediji, posebno nakon što su u javnost procurile informacije o stravičnoj situaciji u toj regiji, iz petnih se žila trude logore prikazati kao centre za obuku s dobrovoljnim sudionicima koji uživaju punu vjersku slobodu.

CGTN danas emitira i na španjolskom, francuskom, arapskom i ruskom jeziku.

David Bandurski smatra da su promjene u kineskom medijskom prostoru - kao i u mnogim drugim područjima nakon što je Si Đinping došao na vlast - nova konsolidacija kontrole više vlasti. Konsolidacija, koja se uglavnom odvila unutar zemlje, odnosi se i na strane medije.

China Central Television (CCTV) počela je emitirati program na engleskom jeziku 24 sata dnevno već 2000. godine. Lokalne podružnice otvorene su u Washingtonu i glavnom gradu Kenije Nairobiju 2012. godine. U prosincu 2016. osnovana je China Global Television Network (CGTN), nova podružnica CCTV-a koja je preuzela prekomorsko emitiranje.

Prilikom lansiranja Si Đinping je pozvao CGTN da vanjskom svijetu „ispriča priču o Kini kako treba“. Mreža će također proizvoditi aplikacije i sadržaj za internet i društvene medije namijenjene stranoj publici s izrazitim ciljem „predstavljanja Kine u novom svjetlu“.

CGTN danas emitira i na španjolskom, francuskom, arapskom i ruskom jeziku. Resursi su se dali naslutiti kada je u ljeto 2018. godine objavljeno da se planira zaposliti više od 300 novinara u novim prostorima u Londonu, gdje se počelo raditi u listopadu prošle godine.

Međutim, doseg se posebno brzo povećao u ekonomski osviještenoj Africi, gdje CGTN nudi jeftine, a u nekim slučajevima i besplatne, pretplate. Putem televizije šire se poruke o kineskoj velikodušnosti i moći.

Uz televiziju stoji China Daily. Novine izdaje vladin ured za informacije u Kini, koji uređuje i China Watch, prilog koji se naplaćuje, i izdaje se kao prilog vodećim novinama u SAD-u, Velikoj Britaniji, Njemačkoj, Francuskoj, Japanu i Australiji.

Xi praises Lam's courage, leadership

Opinion
'super-na
campus

World W
Asia mu
power ir
partnersl

Johnson vows spee
invest more

Teško je procijeniti koliko Kina plaća da New York Times, Wall Street Journal i najmanje 30 drugih novina objavljuju China Watch, ali prema jednom izvješću britanski Daily Telegraph dobiva više od devet milijuna dolara kako bi se mjesečno priložilo između četiri i osam stranica.

Danas je Sinhua najveća svjetska novinska agencija po broju dopisnika.

No, kineska medijska kuća koja, prema Davidu Bandurskom, potencijalno ima najveći učinak u inozemstvu, jest novinska agencija Sinhua. Osnovala ju je Komunistička partija 1931. godine, a njezin je predsjednik još uvijek član Središnjeg odbora partije. Danas je Sinhua najveća svjetska novinska agencija po broju dopisnika.

Državne subvencije pokrivaju oko 40 posto Sinhuine potrošnje, zahvaljujući čemu agencija može ponuditi materijale i suradnju za nevelik novac. Sinhuini materijali distribuiraju se na najmanje osam jezika, a polako ih se smatra vodećim kineskim izvorom vijesti.

„Sve je više primjera suradnje i partnerstva između Sinhue i stranih medija koji navodno daju uvid u Kinu zahvaljujući utjecaju Sinhuine mreže novinara. I to bez ikakve primjetne svijesti o tome da Sinhua nije prvenstveno novinska, već propagandna agencija“, kaže Bandurski.

Posljedica toga je ono što Bandurski naziva „dampingom vijesti“, gdje kineski režim nudi jeftino ili besplatno obavještanje o Kini, a zauzvrat postaje vodeći izvor informacija o sebi. Jedan primjer je „Silk road information service“, suradnja između Sinhue i njemačke novinske agencije DPA-e.

Na dobro promišljen način, Sinhua spaja odavanje počasti Si Đinpingu i propagandu o Hong Kongu sa sportom i kulturom. Ili, štoviše, sa slikama prirode i slatkih životinja. Pogotovo na Twitteru, platformi koja je zabranjena u Kini, ali na kojoj Sinhua ima 12,6 milijuna sljedbenika.

Kako bi utjecali na strane medije, novinarima ne nude samo put u Kinu uz vodiče. Nudi im se i besplatna obuka. China public diplomacy association, odnosno Kineska udruga za javnu diplomaciju, osnovana odmah nakon što je Si Đinping postao glavnim tajnikom Komunističke partije 2012. godine, postavila je jasne zadatke za ostvarenje toga. Do 2020. godine u Kini će se svake godine obučavati 1000 afričkih novinara, zajedno s još nekoliko stotina iz Latinske Amerike i s Kariba.

Kineska medijska ofenziva traje već više od deset godina. David Bandurski smatra da je unatoč ogromnim resursima teško procijeniti učinkovitost kampanje:

„Mislim da se općenito može reći da inicijativa nije donijela željene rezultate, uglavnom zbog kineske političke kulture koja je toliko okrenuta prema sebi da ne može biti prijemčiva za stranu publiku.

Partija uvijek sluša“, kaže Bandurski, a najčešća metoda da se prenese poruka jest povećavanje glasnoće.

Nepoznati brojevi zovu je na telefon, često usred noći.

Međutim, Anne-Marie Brady vjeruje da nasilan kineski prodor utječe na sve, od holivudskih filmova do akademskih publikacija o Kini, i izvješća zapadnih medija o Kini:

„Kina ne samo da prodaje vlastitu poruku, već i napada svoje kritičare osobnim napadima i klevetom.“

I sama je iskusila nešto slično. Ne iznosi previše detalja, no iako se bavi istraživačkim radom na temu Kine 25 godina, tek je nakon objavljivanja djela „Magic weapons: China’s political influence activities under Xi Jinping“, u kojem piše o utjecaju Kine na Novom Zelandu, počela doživljavati neugodnosti.

Ona uključuju provalu u njen dom i dvaput u ured. Zovu je nepoznati brojevi, često usred noći, a obiteljski automobil išaran je iznimno prijetećim porukama.

Kineski mediji često su sredstvo ugnjetavanja protivnika režima, što uzrokuje samocenzuru, najučinkovitiji oblik cenzure. Na taj način percepcija Kine prepuštena je kineskim državnim medijima, čiji utjecaj samo raste.

3. KROATISKA KÄLLTEXTER

3.1. Kroatisk källtext 1

Hrvatska, gastroenološka princeza Sredozemlja i Europe

Sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća, prilikom zaštitnih iskanja u starograjskom polju na otoku Hvaru, u jednoj od pogrebnih žara pronađene su sjemenke vinove loze i masline. Istraživači su pretpostavljali da je riječ o uobičajenim ostacima poljodjelskih kultura iz 4. ili 3. stoljeća prije Krista, jer su se obje kulture dotad vezivale uz dolazak Grka i osnivanje njihovih kolonija na istočnojadranskoj obali. No kada su sjemenke poslane na karbonsko testiranje u Institut za istraživanje starih kultura u Phoenix u Arizoni, rezultati su bili iznenađenje za sve. Sjemenke su naime, i loze i masline, dolazile iz 9. i 8. stoljeća prije Krista, dakle iz vremena prije grčke kolonizacije. Još iz doba ilirskoga gospodstva nad otokom i dalmatinskom obalom. Dakle Iliri, ti ratoborni, ali razjedinjeni gospodari naše obale, zaleđa i otoka, uzgajali su vinovu lozu i maslinu još u ta davna vremena i podjednako uživali u vinu, kao i u hrani, koju su začinjali maslinovim uljem. Kasnije kronike govore o velikim gozbama i pijankama na dvorovima ilirskih kraljeva, koje su se naravno nastavile i u grčkom, helenističkom razdoblju na nekom već zaboravljenu symposionu, banketu u Issi, Farosu, Tragurionu, Saloni, Epetionu,

Epidaurusu, ili u Korkyri na tada grčkom otoku Korčuli, ili pak nekoliko stoljeća kasnije, kada je Rim konačno zagospodario svim našim prostorima i proširio svoju kozmopolitsku kulturu, pa tako i uzgoj i proizvodnju vina i svoju golemu kuhinju utemeljenu na maslinovu ulju. Tako je eto zahvaljujući nalazu iz jedne male keramičke žare iz starograjskoga polja naše znanje o povijesti uzgoja tih za Sredozemlje tako presudnih kultura pomaknuto u rani antički svijet. Stoga je i pitanje postoji li izvorna hrvatska enologija i hrvatska gastronomija, vezana uz nju poput blizanca, promašeno, jer se one obje jasno prepoznaju kao malen, ali zaseban dio, čak ponekad jasnije od gastronomski i enološki poznatijih cjelina. Teško je naime u Europi na tako malom prostoru pronaći tako izraženo prepletanje srednje i južnoeuropske, posebno sredozemne, civilizacije i kulinarske i enološke tradicije, kao u današnjoj Hrvatskoj. Sasvim sigurno bilo bi više nego preuzetno hrvatsku kuhinju i hrvatsku vinarsku kulturu uspoređivati s kuhinjama i vinskom tradicijom velikih nacionalnih zajednica, no sama raznolikost i tradicionalnost čini od Hrvatske zasebnu gastroenološku cjelinu. Ako bismo pokušali slijediti

njezine zemljovidne i kulturne tragove u putovanju kroz vrijeme i okuse, i krenuli od hrvatskih istočnih granica, prvo bismo se susreli s hrvatskim sjeveroistokom i sjeverozapadom, njihovim izvornim gastronomskim i enološkim akcentima vezanim sa snažnim utjecajem i isijavanjem kulturnih cjelina zapadne i srednje Europe, od Franačkog Carstva do Austrougarske Monarhije. Nastalo u takvu gastroenološkom kotlu, u Istočnoj Slavoniji najzanimljivije je jelo svakako čobanac, derivat mađarskih i panonskih utjecaja, koji je kondenzirao jušasto iskustvo gulaša i paprikaša, s osobnim kaleidoskopom povrća i začina, i naravno vina, bez kojega se jelo ne može pripremiti niti se bez vina može uživati u tom jedinstvenom jelu. Pa bilo da smo ga začinili, a poslije oplemenili, već posjednuti za stolom, slavonskim tramincem ili autohtonim crvenim klikunom i plemenitom bijelom graševinom iz starih slavonskih podruma od Iloka do Vukovara do Osijeka, Đakova i Vinkovaca. No ako su čobanac i slavonska vina objedinjeni zaštitni znak, najkvalitetniji slavonski gastronomski proizvod svakako je slavonski kulen. Po europskim prosudbama toj ljutoj sušenoj kobasici od najboljih dijelova svinjskog mesa u ovim dijelovima kontinenta nema premca. Nju oduvijek prati i vrsno vino. Osijek, glavni grad Slavonije, i bliski

Vukovar, posebno Đakovo i Vinkovci, također su prijestolnice čobanaca, gulaša, peradi, posebno gusaka, i svinjetine, no određeni i dvjema velikim rijekama, Dravom i Dunavom, nude jelovnike od riječne ribe koji im daju poseban kulinarski štih. Fiš-paprikaši i perkelti od soma, nalik mađarskim, ali gušći i aromatičniji, slijede u nizu s ribljim čorbama, sušenom ribom, čak i ribljim kobasicama, dok se prženi šarani, vjerojatno pod otomanskim utjecajem, služe uz đuveč, istočnjačku rižu s povrćem. A kad na stol stigne prvo vinkovačka juha od hrena, pa baranjski perkelt od pijeveca i kao glavno jelo đakovački otkošteni odojak punjen suhim mesom, jezicima i povrćem, sve zamiriše snažno i strasno. Pa na kraju niza tridesetak vrsta slavonskih svadbenih kolača kojima završava svaka veća gastronomska i vinarska svečanost. Cijeli taj mali jelovnik prate naravno i istočnoslavonska i baranjska vina, mnoga od njih pod izravnim mađarskim utjecajem koji žari iz velikih vinograda i podruma u Vilanju pokraj Pečuha ili onih odmah uz granicu u mađarskom dijelu Baranje. U zapadnom dijelu Slavonije na taj se niz nadovezuje promiskuitetno gastronomsko iskustvo starosjedilaca i doseljenika, tako da je pečenoj punjenoj peradi s kompotom od dunja, praćenoj crnom frankovkom ili portugiscem, teško zaniijekati njemačko, austrijsko i češko, grahu i sarmi bosanko i

tursko, a jedinstvenim konjskim kobasicama i jelima od konjetine, kojima se u Italiji izgubio izvorni trag, apeninsko podrijetlo. Uz mnoštvo divljači iz ovih brdovitih predjela, ili ribe iz rijeka i ribnjaka, od kojih se po gastronomskoj jednostavnosti i eleganciji izdvaja smuđ u vrhnju, najprofinjenije jelo zapadnoslavonske kuhinje. Njega slijede u nizu šarani na rašljama i pijani šarani pečeni u maslacu, masti i vinu, zaliveni zlatom iz vinograda. Jer to je istinski vinarski kraj, obilježen još od Rima poznatom Vallis Aurea ili Zlatnom požeškom dolinom, koja se proteže sve od glasovitih kutjevačkih vinograda i podruma pa obronaka koji okružuju samu Požegu, sve do Kamenskog i obronaka Papuka. Ovdje se čini da se sve odvija oko vina i zbog vina, pa i kulinarske perjanice zapadnoslavonske kuhinje nisu zamislive bez svojih vrhunskih sorti, već spomenutoga traminca, rizlinga, graševine, chardonnaya, caberneta i šipelja. Jer svako jelo prati jedno pomno izabrano vino, stvarajući tako čvrst gastroenološki krug. Slavoniji susjedne Moslavina, Posavina i Banovina, u čijim podrumima dozrijeva izvorni škrlat, moslavac, kraljevina i frankovka, ali i cijela lepeza već navedenih europskih bijelih i crnih vina, ističu se starim kotlovinama, pečenjarskim tanjurima u kojima se još od antike nad otvorenim ognjištem peklo meso i kobasice

u rastopljenoj masti, paprici i, naravno, vinu, u novije vrijeme zajedno s raznim povrćem i zapečenim grahom. Paprikaši od kunića i peradi, kao i oni od divljači, ključaju u kotlovima nad vatrom. I ovdje se guske i patke vrte na ražnju, posebno u vrijeme kada im u goste dolazi Sveti Martin i krsti mlado vino. Na svojim svečanim stolovima Podravina se ponosi mariniranim mesom čuvanim u svinjskoj masti i usitnjenoj panceti, koje tu pokrajinu vezuje uz Međimurje, hrvatsku zemlju bajki. U maglicama nad rijekama, nad šumama, gajevima, poljima i vinogradima može se osluhnuti pjev začaranih bića iz međimurske mitologije, koja se šuljaju kroz okus pataka i gusaka pečenih u vlastitoj masnoći, mesa iz tiblice i svinjetine u vrhnju, vinu i gljivama, ribe iz Drave i Mure, posebno slavne pastrve u crnom vinu, koje se zajedno s desetak vrsta međimurskih štrukli nadimaju na stolovima kao prejedeni patuljci. Svi posjednuti ili polegnuti po trpezama, a odmah uz njih, podjednako iz Čakovca, grada Zrinskih, kao i Varaždina, baroknoga središta sjeverne Hrvatske, iz urbanog žarišta i nekadašnje hrvatske prijestolnice guraju se gurmani i vinopije staroga kova. Ponosni pripadnici jednog od najpoznatijih baroknih mesarskih cehova Europe, oblaporne družine koja je dva stoljeća vladala svojim gradom. Za njih su pripremljeni stari varaždinski rajžleci,

paštete od peradi i jetre, pa teleće koljenice u vinu i vrhnju, kao i otmjene punjene guske i pačja prsa u tijestu od medenjaka. Za cjelodnevnoga trajanja samo jedne gozbe, kako je zapisano u uredno vođenim knjigama Varaždinskoga mesarskog ceha, još davne 1693, ti su gurmanski meštri, njih tridesetak, potamanili ni manje ni više nego jedno cijelo tele, četiri prašćića, desetak kila kuhane govedine, nekoliko pilića, golubova, purana, gusaka i pataka, uz par zečeva, divlje peradi, mnoštvo kobasica, točno 22 kokoši, nekoliko nabodениh volovskih jezika i hrpu puževa. Ako izostavimo slatko, treba samo napomenuti da je toga davnog dana ispijeno za ručkom nekoliko stotina litara vina, ako je vjerovati računima, točno 360 litara, ali to je, istini za volju, ipak nevjerojatna količina. Ipak, to su nadasve ukusni i kićeni jelovnici nalik na palače i zvonike povijesne hrvatske prijestolnice, ali i međimurskoga glavnog grada. Vino iz nedaleke međimurske Štrigove toči se u čaše, a njegov kлокot i zvon vinskih pehara punih autohtonoga međimurskog pušipela ili žutog muškata pretapa se s mirisom i okusom vrsnih i izvornih jela popisanih i u poznatoj kuharici s dvora čakovečkih Zrinskih iz 17. stoljeća, u kojoj je od recepta do recepta popisano izvorno barokno kulinarsko iskustvo, prokuhano u kuhinjama te moćne obitelji, oslonjeno stoga podjednako i na europske utjecaje,

posebno one iz Italije, Ugarske i Austrije, ali i Njemačke, čak Portugala i Španjolske

3.2. Kroatisk källtext 2

Majčino mlijeko ključno je za preživljavanje i zdravlje novorođenčeta jer ima jedinstvena imunosna i nutritivna svojstva. U slučajevima u kojima nije dostupno mlijeko djetetove majke za ugroženu novorođenčad treba osigurati mlijeko druge žene. Svaka država koja ima kvalitetan zdravstveni sustav trebala bi omogućiti prehranu novorođenčadi humanim mlijekom kada za to postoji medicinska indikacija.

Još 1980. godine Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i Fond Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF) preporučili su da u okolnostima u kojima biološka majka ne može dobiti prvi sljedeći izbor prehrane novorođenčeta bude primjena humanog mlijeka iz drugih izvora. Raspoloživost mlijeka za ovu djecu izravno ovisi o postojanju i aktivnostima banaka humanog mlijeka.

Banka humanog mlijeka promiče dojenje i darivanje mlijeka te osigurava sigurnost i kvalitetu darovanog mlijeka. Njezin djelokrug rada obuhvaća prikupljanje, medicinski probir i testiranje darivateljica te preradu, provjeru kvalitete, čuvanje i raspodjelu darovanog mlijeka. Sigurnost i kvalitetu mlijeka osigurava se nadzorom cijelog lanca od darivateljice do novorođenčeta.

Poznato je da prehrana mlijekom iz banke humanog mlijeka utječe na bolje preživljavanje te vrstu i težinu komplikacija kod prijevremeno rođene djece i novorođenčadi koja iz medicinskih ili drugih razloga nisu imala mogućnost biti hranjena majčinim mlijekom. Ministarstvo zdravstva je bilo pokretač projekta osnivanja banke humanog mlijeka na inicijativu UNICEF-a i Hrvatske udruge grupa za potporu dojenju (HUGPD). Osnivanje banke humanog mlijeka prepoznato je kao jedno od ključnih ulaganja u dobrobit najmlađe djece i dio je Strateškog plana Ministarstva zdravstva 2018. – 2020. godine. Banka humanog mlijeka započela je s radom 15. studenoga 2019. godine i dio je Hrvatske banke tkiva i stanica koja djeluje unutar Kliničkog zavoda za transfuzijsku medicinu i transplantacijsku biologiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb (KBC Zagreb).

Zaštita, promicanje i potpora dojenja je javno-zdravstveni prioritet Republike Hrvatske te je niz strateških dokumenata usmjeren na promicanje dojenja, čije su dobrobiti višestruke.

Banka humanog mlijeka

Banka humanog mlijeka ustanova je u kojoj se pohranjuje, obrađuje i testira humano mlijeko koje majke izdoje za svoje dijete ili koje žene daruju banci kako bi ga mogla iskoristiti djeca kojoj je potrebno.

Svake se godine u Hrvatskoj prerano rodi više od 2000 djece od kojih 400 treba intenzivnu medicinsku skrb. Ova osjetljiva skupina novorođenčadi treba najbolju moguću hranu da izrastu i razviju se u zdravu djecu. Majčino mlijeko sadrži protutijela koja štite prerano rođenu djecu, kao i djecu rođenu u terminu, protiv bolesti i crijevnih infekcija.

Premda je majčino mlijeko najbolje, katkad prerano rođeno dijete ne može sisati i često njihove majke nisu u mogućnosti izdojiti za njih dovoljno mlijeka. Za djecu koja su u neonatalnim jedinicama intenzivnog liječenja, donacije mlijeka su presudne za život.

U osiguravanju takvog mlijeka glavnu ulogu ima Banka mlijeka koja neonatalne jedinice intenzivnog liječenja opskrbljuje sigurnim, pasteriziranim doniranim mlijekom.

Banka mlijeka se oslanja na velikodušnost žena koje odvoje svoje vrijeme i ulože trud koji su neophodni za izdavanje i darivanje mlijeka čime pomažu prerano rođenoj djeci u njihovoj najranjivijoj fazi života.

Darivanje mlijeka

- Banka mlijeka ne može funkcionirati bez darivateljica – bez njih nema mlijeka kojim bi mogli opskrbiti ranjivu skupinu djece koja ga trebaju.
- Ako imate više mlijeka nego što Vaše dijete treba, molimo Vas da razmislite o darivanju. Vaše mlijeko je nezamjenjivo u liječenju prerano rođene djece.
- Banka mlijeka osigurava najvišu razinu sigurnosti mlijeka za djecu koje će ga koristiti.
- Većina zdravih majki može darivati mlijeko, no, naravno, postoje neki razlozi koji je u tome mogu spriječiti.
- Za darivanje nisu pogodne majke koje (su):
 - pozitivne na HIV, Hepatitis B ili C ili sifilis
 - ili njihov partner u riziku od zaraze HIV-om
 - puše ili koriste nikotinske pripravke
 - piju napitke bogate kofeinom
 - redovito piju više od dvije čaše alkohola dnevno
 - koriste droge

- primile organ, tkivo ili transfuziju krvi u zadnjih četiri mjeseca
- Da biste darovali mlijeko, Banka će od Vas uzeti uzorak krvi za testiranje na hepatitis B i C, HIV i sifilis. Ovisno o epidemiološkim okolnostima, možda Vas bude potrebno testirati na još neke uzročnike zaraznih bolesti.
- Nakon što dobijemo negativne rezultate, bit ćete potvrđeni kao darivateljica, ispunit ćete zdravstveni upitnik te potpisati informirani pristanak.
- Banka osigurava spremnike za mlijeko i transport do banke.

Ciljevi i misija banke humanog mlijeka

- Pružiti potporu dojenju i sustavno djelovati na ostvarivanju cilja produženja isključivog i ukupnog trajanja dojenja u Hrvatskoj.
- Osigurati dovoljnu količinu darovanog humanog mlijeka za prijevremeno rođenu djecu i ugroženu novorođenčad koja nemaju pristup mlijeku vlastite majke.
- Osigurati sigurnost i kvalitetu darovanog mlijeka.
- Osigurati samoodrživost sustava pohranjivanja darovanog mlijeka.
- Promicati primjenu darovanog humanog mlijeka na znanstveno utemeljenim dokazima.
- Sudjelovati u znanstvenim istraživanjima.
- Suradivati s udrugama civilnog društva koje u zajednici rade na podizanju svijesti o važnosti dojenja.

Najčešća pitanja

Zašto prikupljati humano mlijeko?

Humano je mlijeko posebno važno za prerano rođenu djecu i bolesnu novorođenčad jer imaju veće šanse da razviju ozbiljne crijevne infekcije ako ih se hrani zamjenskim mlijekom umjesto humanim. Manje od polovine majki koje prijevremeno rode može doći. Zahvaljujući darovanom mlijeku, prerano rođena djeca mogu biti hranjena humanim mlijekom koje im pomaže u rastu i napretku.

Humano mlijeko idealan je izvor hranjivih tvari. Znatno smanjuje pojavnost crijevnih infekcija te obnavlja sluznicu crijeva u slučaju da do infekcije ipak dođe. Usto pomaže u sazrijevanju crijevnog tkiva, suzbija infekcije i potiče razvoj mozga.

Hranjenje humanim mlijekom smanjuje pojavu crijevnih infekcija za 75 %.

Zašto majka ne može sama pružiti mlijeko svojem djetetu?

Darovano humano mlijeko daje se djeci čije majke ne proizvode dovoljno mlijeka. Do toga može doći iz raznih razloga:

- majci mlijeko kasni zbog okolnosti poroda ili trudnoće, uključujući prerani porod
- majka ne proizvodi dovoljno mlijeka za svoje dijete ili svoju djecu (npr., blizanci ili trojke)
- stres ometa proizvodnju mlijeka, npr. majka hospitaliziranog djeteta ne može držati ili izravno dojiti svoje dijete
- majci su potrebni lijekovi koji bi kroz njezino mlijeko mogli naštetiti njezinu djetetu
- majka ima bolest zbog koje ne smije dojiti, npr. HIV

Tko prima darovano mlijeko?

Darovano humano mlijeko izdaje se uglavnom prerano rođenoj djeci ili bolesnoj novorođenčadi. Najčešći razlozi zbog kojih je potrebno darovano humano mlijeko su:

- rođenje prije termina
- usporen rast
- intolerancija na zamjensko mlijeko
- alergije na hranu
- malapsorpcija
- imunodeficijencije
- prije ili poslijeoperativna dohrana i imunološka potpora

Kako se darovano mlijeko obrađuje?

Zamrznuto darovano mlijeko prvo se otapa, zatim mu se analizira sastav hranjivih tvari, uzima bakterijske kulture, miješa ga se i utiče u bočice koje se zatvaraju aluminijskim folijama i plastičnim čepom. Zatim se pasterizira na 62,5 °C/30 minuta u automatskom pasterizatoru. Pasterizirano mlijeko naglo se hladi, a zatim zamrzava na -20 °C. Rok valjanosti pasteriziranog mlijeka je 6 mjeseci.

Je li darovano humano mlijeko sigurno?

Banka humanog mlijeka pridržava se strogih standarda probira i testiranja darivateljica te testiranja i obrade darovanog humanog mlijeka. Potencijalne darivateljice mlijeka ispunjavaju zdravstveni upitnik i uzima im se uzorak krvi za pretrage na hepatitis B i C, HIV te sifilis.

Darovano se mlijeko testira na bakterije za koje je propisana gornja dozvoljena granica. Nakon pasterizacije u mlijeku ne smije biti bakterija pa se ponovo mikrobiološki testira kako bi se potvrdilo da su sve bakterije u mlijeku uništene.

Moram li živjeti u Zagrebu da bih darovala mlijeko?

Za sada se mlijeko prikuplja u Zagrebu. Ako bude potrebno, u budućnosti se planira prikupljanje mlijeka i u drugim hrvatskim gradovima.

Koja je najmanja količina mlijeka za darivanje?

Najmanja količina darovanog mlijeka od jedne darivateljice trebala bi biti 2 litre.

Isključuju li me neki lijekovi kao darivateljicu?

Za detaljne informacije o lijekovima zbog kojih nije preporučljivo darivati mlijeko, svakako nas kontaktirajte.

Smijem li piti alkohol?

Tijekom laktacije napici koji sadrže alkohol se ne preporučuju. Međutim, ako ipak popijete alkoholna pića, prije izdavanja i spremanja mlijeka za banku mlijeka svakako morate pričekati barem 6 sati nakon jedne čaše, odnosno 12 sati ako ste popili dvije čaše alkohola. Nije dozvoljeno piti više od jedne čaše alkohola dnevno dokle god darujete mlijeko.

Koliko staro može biti mlijeko za darivanje?

Mlijeko ne smije biti starije od 2 mjeseca. Prihvaćamo mlijeko izdvojeno do djetetova prvog rođendana.

Kako da pohranjujem mlijeko?

Mlijeko pohranjujete u jednokratne bočice koje će Vam osigurati Banka humanog mlijeka. Svaka bočica mora biti označena Vašim imenom i/ili brojem darivateljice dobivenim od Banke te datumom na koji je mlijeko izdvojeno. Mlijeko morate staviti u hladnjak unutar 30 minuta od izdavanja i premjestiti u zamrzivač unutar 24 sata. Kako bi se osigurala što niža

temperatura, mlijeko treba biti pohranjeno što dalje od vrata zamrzivača. Za kontrolu temperature u zamrzivaču od Banke humanog mlijeka dobit ćete uređaj za mjerenje temperature.

Iznimno ćemo prihvatiti mlijeko uzete u druge sterilne spremnike propisno označene.

4. ÖVERSÄTTNINGAR TILL SVENSKA

4.1. Översättning till svenska 1

Kroatien, den Gastro-oenologiska Prinsessan av Medelhavet och Europa

I mitten av 1990-talet, vid utförande av räddningsutgrävningar i ett fält nära Stari Grad på ön Hvar, hittades frön av vinstockar och oliver i en av begravningsurnorna. Forskarna trodde att de var de typiska resterna av jordbrukskulturerna från 300-talet eller 400-talet f. Kr., eftersom båda kulturer var förknippade med grekernas ankomst och upprättandet av dessas kolonier på adriatiska havets östkust. Men när dessa frön skickades för koldateringsanalys vid Institutet för forskning om gamla kulturer i Phoenix, Arizona, var resultatet en överraskning för alla. Fröna, vinstockarna och oliverna var nämligen från 900-talet och 800-talet före vår tidräkning, det vill säga från tiden före den grekiska koloniseringen. De hade sitt ursprung i tiden när illyrerna härskade över ön och den dalmatiska kusten. Illyrerna, dessa stridslystna men oeniga härskare över vår kust, vårt inland och våra öar, odlade vin och oliver på de gamla tiderna och njöt av vin och mat smaksatt med olivolja. Senare krönikor berättar om stora högtider och

fester i de illyriska kungarnas salar, som, naturligtvis, fortsatte under den grekisk-hellenistiska perioden på banketter i städerna Issa, Faros, Tragurion, Salona, Epetion, Epidauros, eller i Korkir på den grekiska ön Korčula, eller flera hundra år senare, när Rom slutligen började styra vår region och utvidgade sin kosmopolitiska kultur, liksom odling och framställning av vin och rätter baserade på olivolja. Tack vare arkeologiska fynd från fältet nära Stari Grad började vi studera de tidiga antika kulturerna för att bättre förstå Medelhavskulturernas historia. Man kan med säkerhet säga att det finns en ursprunglig kroatisk oenologi och gastronomi, eftersom de båda tydligt finns som mindre delar av större kulturer. I Europa är det svårt att inom ett så litet område hitta en så uttalad skiljelinje mellan den centraleuropeiska och den sydeuropeiska civilisationen och mellan kulinariska och oenologiska traditioner, som i dagens Kroatien. Medelhavstraditionerna är särskilt framträdande i Kroatien. Det skulle säkert vara arrogant att jämföra kroatisk mat och kroatisk vinkultur med kök och vintraditioner i stora samhällen. Men dess mångfald och tradition är det som gör Kroatien till en separat gastro-oenologisk enhet. Om vi försökte följa dess geografiska och kulturella spår på en resa genom tid och smak och börja vid den

kroatiska östgränsen, skulle vi först möta nordöstra och nordvästra Kroatien. Dess ursprungliga gastronomiska och oenologiska drag har influerats starkt av kulturella enheter i västra och mellersta Europa, allt från det franska imperiet till Österrike-Ungern. Tillagad i en gastro-oenologisk kittel i östra Slavonien, är den mest intressanta maträtten *čobanac*, ett derivat av ungerska och pannoniska influenser. Rätten förbinder den saftiga strukturen som finns hos gulasch och paprika, med ett personligt kalejdoskop av grönsaker och kryddor, och naturligtvis vin, utan vilket rätten varken kan förberedas eller avnjutas. Ännu mer njuter man av *čobanac* när man dricker slaviska Traminer eller ett original röd Klikun och ädla vita Welschriesling från de gamla slaviska källarna från Ilok till Vukovar till Osijek, Đakovo och Vinkovci. Medan *čobanac* och slaviska viner är varumärken, den bästa slaviska gastronomiska produkten verkligen är den slaviska korven *kulen*.

Enligt europeiska bedömningar är denna pikanta torkade korv den bästa i den delen av kontinenten. Den har alltid åtföljts av fint vin. Osijek, som är huvudstaden i Slavonien, och de närliggande städerna Vukovar, Đakovo och Vinkovci, är också huvudstäder av rätterna *čobanac*, gulasch, fjäderfä, gäss, och fläsk. Eftersom de ligger

på de stora floderna Drava och Donau erbjuder dessa städer också flodfiskmenyer som ger dem en speciellt kulinarisk stil. Dessa menyer är, till exempel, *fiš paprikaš*, eller fiskgryta i paprikasås, havskattsoppa, som liknar ungerska men är tätare och mer aromatisk, fiskgrytor, torkad fisk och fiskkorvar. Stekt karp, troligen under osmanskt inflytande, serveras med soppa, östra ris med grönsaker. När man kommer vid bordet kommer först pepparrotsoppa från Vinkovci och *perkelt* av en tupp från Baranja, och huvudrätten ursprungligen från Đakovo, som är gris fylld med rökt kött, tungor och grönsaker. Starka dofter fyller då rummet. Varje större gastronomiska och vinframställning ceremoni slutar när dussintals slaviska brölloppstårtor serveras. De åtföljs givetvis av viner från östra Slavonien och Baranja. Många av dessa viner är direkt påverkade av ungrare, som kommer från de stora vingårdar och källare i Vilanj nära Pécs eller de som omedelbart gränsar Ungern i den ungerska delen av Baranja. I den västra delen av Slavonien kompletteras dessa maträtter med rätter av olika ursprung. Rostad fyllt fjäderfä med kvittenkompott följt av Blaufränkisch eller Portugieser, är av tysk, österrikiskt och tjeckiskt ursprung, medan bönor och sarma är av bosniskt och turkiskt ursprung. Unika hästkorvar och rätter med hästkött är av apenninskt ursprung. Särskilt

anmärkningsvärt är den enkla gös i grädden, den mest sofistikerade maträtten från västslaviska köket. Utmärkande är också karp, särskilt karp bakad i smör, fett och vin. Det är en riktig vinodlingsregion. Från den romerska perioden finns där den berömda Vallis Aurea eller Gyllene dalen Požega, som sträcker sig från de berömda vingårdar i Kutjevo till sluttningar som omger Požega, ända till Kamensko och Papuk. Här verkar allt äga rum runt vin och på grund av vin. Det västslaviska köket är otänkbart utan bästa viner, redan nämnda Gewürztraminer, Riesling, Welschriesling, Chardonnay, Cabernet och kroatiska Šipelj. Varje maträtt åtföljs av ett omsorgsfullt utvalt vin, vilket skapar en solid gastro-oenologisk cirkel. I källare av grannregionerna Moslavina, Posavina och Banovina mognar *škrlet*, *moslavac*, *kraljevina* och *frankovka*, samt en hel rad redan nämnda europeiska vita och röda viner. Där bakas kött och korv i smält fett, paprika och naturligtvis vin, tillsammans med olika grönsaker och bakade bönor. Grytor av kanin, fjäderfä och vilt kokas i kittlar på eldspannar. Här steks också gäss och ankor, särskilt när den helige Martin kommer att besöka och döpa ungt vin. Vid festliga bord i Podravina finns det marinerat kött lagrat i griskött och strimlad pancetta, som binder provinsen till Međimurje, det kroatiska sagans land. I dimman över floder, över skogar, lundar,

åkrar och vingårdar kan man höra förtrollade varelser från mytologin ursprungligt från Međimurje. Smaken av ankor och gäss bakade i sitt eget fett, den så kallade kött *iz tiblice* och fläsk i grädde, vin och svamp, fisk från Drava och Mura, berömd öring i rött vin, tillsammans med ett dussin varianter av *štrukli* påminner om denna regionen. Människor satt vid eller låg på bordet, och bredvid dem var gourmeter och gamla vinentusiaster från Čakovec, staden där Zrinski familjen bodde, och från Varaždin, barockcentrum i norra Kroatien, den urbana centrum och den förre kroatiska huvudstaden. De var stolta medlemmar av en av de mest kända barocka föreningar i Europa. För dem bereddes gamla *rajžlek* från Varaždin, fjäderfä och leverpaté och kalv knä i vin och grädde, liksom eleganta fyllda gäss och ankbröst i pepparkaksdeg. För en fest, som omskrevs i bevarade böcker från 1693, dessa män, ett trettiotal av dem, åt inte mindre än en hel kalv, fyra grisar, tio kilo med kokt nötkött, flera kycklingar, duvor, kalkoner, gäss och ankor, med ett par kaniner, vilda fjäderfä, massor av korv, exakt 22 kycklingar, ett par oxtungor och en massa sniglar. De åt också sötsaker. Det bör också noteras att 360 liter vin dracks på festen, vilket är, att vara ärlig, en otrolig mängd. Dessa läckra menyer kan jämföras med palats och klocktorn i den tidens kroatiska

huvudstaden, som var också den huvudstaden i Međimurje. Vinet från den närliggande regionen Štrigova hålls i glas. Vinbägare fulla av autokton *pušipel* från Međimurje eller av gul Muscat smälter med doften och smaken av utmärkta och originella rätter listade i den välkända kokboken från 1600-talets Zrinski familjs slott i Čakovec. Dessa recept beskriver en ursprunglig barock kulinarisk upplevelse, tillagad i köket från den mäktiga familjen. De förlitar sig på många europeiska influenser, särskilt de från Italien, Ungern och Österrike, och de från Tyskland, till och med Portugal och Spanien.

4.2. Översättning till svenska 2

Bröstmjölksbank är avgörande för nyföddas överlevnad och hälsa, eftersom den har unika immun- och näringssegenskaper. I de fall där modersmjölken hos ett barn inte är tillgänglig för en nyfödd i riskzonen, måste den andra kvinnans mjölk tillhandahållas. Varje land som har ett kvalitetshälsovårdssystem bör ge en nyfödd mjölk när det finns en medicinsk indikation för det.

Tillbaka på 1980-talet, under många år har Världshälsoorganisationen (WHO) och FN:s barnfond (UNICEF) rekommenderat att när födelsemodern inte kan amma, är det första nästa valet av den nyfödda kosten att använda mänsklig mjölk från andra källor. Tillgången på mjölk för dessa barn beror direkt på förekomsten och driften av bröstmjölksbanker.

Bröstmjölksbank främjar amning och mjölkdonation och säkerställer säkerheten och kvaliteten på donerad mjölk. Dess utsträckning omfattar insamling, medicinsk screening och testning av givare, samt bearbetning, kvalitetskontroll, lagring och distribution av donerad mjölk. Mjölakens säkerhet och kvalitet säkerställs genom att övervaka hela kedjan från givaren till nyfödda.

Det är känt att dricka mjölk från en mjölkbank påverkar den bästa överlevnaden av denna typ och svårighetsgraden av komplikationer hos prematura barn och nyfödda som av medicinska eller andra skäl inte kunde mata bröstmjölksbank. Hälsoministeriet var en anhängare av projektet för att skapa en bröstmjölksbank, initierad av UNICEF och den kroatiska Föreningen för amningsstödgrupper (HUGPD). Inrättandet av en bröstmjölksbank är erkänd som en viktig investering i de yngsta barnens välbefinnande och ingår i hälsovårdsministeriets strategiska plan för perioden mellan 2018 och 2020. Den bröstmjölksbanken började fungera på 15 november 2019. Den är en del av den kroatiska vävnads- och cellbanken, som arbetar inom det kliniska institutet för transfusionsmedicin och transplantationsbiologi vid University Hospital Zagreb (KBC Zagreb).

Skyddet, främjandet och stödet till amning är en prioritering för folkhälsan i Republiken Kroatien och är en uppsättning strategiska dokument som syftar till att främja amning, vars välfärd är många.

Bröstmjölksbank

En bröstmjölksbank är en institution som lagrar, bearbetar och testar den bröstmjolk som mödrar producerar för sina barn eller som kvinnor ger till banken så att den kan användas av barn som behöver den.

Varje år föds mer än 2000 barn för tidigt i Kroatien, varav 400 behöver intensivvård. Denna känsliga grupp av spädbarn behöver bättre mat för att växa och utvecklas till friska barn. Bröstmjolk innehåller antikroppar som skyddar för tidigt födda barn, liksom barn födda vid normal tidpunkt, från sjukdomar och tarminfektioner.

Även om bröstmjolk är bäst, kan ibland ett för tidigt fött barn inte suga, och ofta kan deras mödrar inte mata dem tillräckligt med mjolk. För barn som är i neonatala intensivvårdsenheter är mjolkdonationer avgörande för livet.

Huvudrollen i att tillhandahålla denna mjolk spelas av mjolkbanken, som till neonatala intensivvårdsenheter levererar säker pastöriserad donerad mjolk.

Mjolkbanken förlitar sig på generositeten hos kvinnor som ägnar sin tid åt och gör de ansträngningar som krävs för att donera mjolk och därigenom hjälpa för tidigt födda barn i deras mest utsatta skede av livet.

Donation av mjolk

- En mjolksbank kan inte fungera utan givare – utan dem finns det ingen mjolk som kan försörja den utsatta gruppen barn som behöver den.
- Om du har mer mjolk än ditt barn behöver, överväg att donera. Din mjolk är viktigast vid behandling av för tidigt födda barn.
- Mjolkbanken ger den högsta nivån av mjolksäkerhet för barn som behöver den.
- De flesta friska mödrar kan donera mjolk, men det finns naturligtvis några skäl som kan tala emot detta.
- Mödrar som inte är berättigade till donation:
 - HIV-, hepatit B- eller C- eller syfilis-positiva kvinnor
 - det finns en möjlighet att deras partner är HIV-positiv
 - som röker eller använder nikotinpreparat
 - dricker koffeindrycker

- regelbundet dricker mer än två glas alkohol om dagen
- använder droger
- har fått en organ-, vävnads- eller blodtransfusion under de senaste fyra månaderna
- För att donera mjölk kommer banken att ta ett blodprov för testning av hepatit B och C, HIV och syfilis. Beroende på de epidemiologiska omständigheterna kan du behöva testas för vissa andra smittämnen.
- Så snart vi får negativa resultat kommer du att bekräftas som givare, du får fylla i ett hälsoformulär och ge sitt samtycke.
- Banken tillhandahåller mjölkbehållare och transport till banken.

Bröstmjölkbankens mål och uppdrag

- Stödja amning och arbeta systematiskt för att uppnå målet att förlänga den exklusiva och totala varaktigheten av amning i Kroatien.
- Ge tillräckligt med donerad mjölk till för tidigt födda barn och nyfödda i riskzonen som inte har tillgång till modersmjölken.
- Säkerställa säkerheten och kvaliteten på donerad mjölk.
- Se till att det donerade mjölklagringssystemet är självförsörjande.
- Främja användningen av donerad mjölk från människa på evidensbaserad bevisning.
- Delta i vetenskaplig forskning.
- Samarbeta med det civila samhällets organisationer som arbetar i samhället för att öka medvetenheten om vikten av amning.

Frågor och svar

Varför samla bröstmjök?

Bröstmjök är särskilt viktigt för tidigt födda barn och sjuka nyfödda eftersom de är mer benägna att utveckla allvarliga tarminfektioner om de matas en mjölkersättning snarare än human bröstmjök. Mindre än hälften av mödrar som föder för tidigt kan amma. Tack vare den donerade mjölken kan för tidigt födda spädbarn matas bröstmjök, vilket hjälper dem att växa och blomstra.

Bröstmjolk är en idealisk källa till näringsämnen. Den minskar signifikant utseendet av tarminfektioner och återställer tarmslemhinnan om infektionen uppstår. Dessutom hjälper det att mogna tarmvävnad, undertrycker infektioner och främjar hjärnans utveckling.

Matning med bröstmjolk minskar förekomsten av tarminfektioner med 75%.

Varför kan inte en mamma ge mjolk till sitt eget barn?

Donerad bröstmjolk ges till barn vars mödrar inte producerar tillräckligt med mjolk. Detta kan hända av olika skäl:

- bröstmjolk försenas på grund av omständigheterna vid leverans eller graviditet, inklusive för tidig födsel
- en mamma producerar inte tillräckligt med mjolk för sitt barn eller sina barn (till exempel, tvillingar eller trillingar)
- stress förhindrar mjolkproduktion, till exempel kan mamman till ett hospitaliserat barn inte hålla eller amma sitt barn direkt
- en mamma behöver mediciner som kan skada sitt barn genom sin mjolk
- mamman har en sjukdom på grund av hon inte ska amma, till exempel HIV

Vem får den donerade mjolken?

Den donerade bröstmjolken ges huvudsakligen till för tidigt födda barn eller sjuka nyfödda.

De vanligaste orsakerna till att donerad mjolk behövs är:

- födelse före förfallodagen
- långsam tillväxt
- intolerans mot mjolkersättning
- födoämnesallergi
- malabsorption
- immunbrist
- pre-eller postoperativ revision och immunstöd

Hur bearbetas donerad mjolk?

Den frusna donerade mjolken löses först, sedan analyseras dess näringskomposition. Dess bakteriekulturer tas, blandas den och hälls i flaskor som är stängda med aluminiumfolie och en plastpropp. Sedan pastöriseras den till 62,5 °C/30 minuter i en automatisk pastörisator.

Pastöriserad mjölk kyls plötsligt och fryses sedan till -20 °C. Hållbarheten för pastöriserad mjölk är 6 månader.

Är donerad bröstmjölk säker?

Bröstmjölksbanken följer strikta normer för screening och testning av givare, samt testning och bearbetning av donerad human mjölk. Potentiella mjölgivare fyller i ett hälsoformulär och gör ett blodprov för screening för hepatit B och C, HIV och syfilis. Donerad mjölk testas för bakterier som har en föreskriven övre gräns. Efter pastörisering bör det inte finnas några bakterier i mjölken, så det testas igen för mikrobiologi för att bekräfta att alla bakterier i mjölken har förstörts.

Måste jag bo i Zagreb för att donera mjölk?

För närvarande samlas mjölken i Zagreb. Om det behövs är det planerat att samla mjölk i andra kroatiska städer i framtiden.

Vad är den minsta mängden mjölk man kan donera?

Den minsta mängden begåvad mjölk från en givare ska vara 2 liter.

Utesluter användningen av vissa läkemedel mig som givare?

Kontakta oss för detaljerad information om läkemedel som du kan och inte kan använda om du vill donera mjölk.

Kan jag dricka alkohol?

Alkoholhaltiga drycker rekommenderas inte under amning. Men om du fortfarande dricker alkoholhaltiga drycker, bör du definitivt vänta minst 6 timmar efter ett glas eller 12 timmar innan du har druckit två glas alkohol. Du får inte dricka mer än ett glas alkohol per dag så länge du ger mjölk.

Hur gammal kan mjölk vara?

Mjölken ska inte vara äldre än 2 månader. Vi accepterar mjölk som levereras till ditt barns första födelsedag.

Hur lagrar jag mjölk?

Du lagrar mjölken i engångsflaskor från Bröstmjölksbank. Varje flaska måste vara märkt med ditt namn och/eller givarnummer som erhållits från banken och det datum då mjölken skickades ut. Du måste kyla mjölken inom 30 minuter efter dispensering och flytta den till frysen inom 24 timmar. För att hålla temperaturen så låg som möjligt bör mjölken lagras så långt borta från frysdörren som möjligt. För att kontrollera temperaturen i frysen får du en temperaturmätare från Bröstmjölksbank.

Vi accepterar exceptionellt mjölk som lagras i andra sterila behållare korrekt märkta.

5. KÄLLTEXTER

SVENSKA KÄLLTEXTER

Expressen.se. (2019). *JOJJE OLSSON: Så ska Kinas medier manipulera världen*. Hämtad från: <https://www.expressen.se/kultur/sa-ska-kinas-medier-manipulera-varlden/>. [besökt den 2 januari 2020]

Lag (2019:168) om sociala trygghetsförmåner efter det att Förenade kungariket har lämnat Europeiska unionen. Svensk författningssamling 2019:168. Hämtad från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2019168-om-sociala-trygghetsformaner-efter_sfs-2019-168.

KROATISKA KÄLLTEXTER

Barbieri, V. (2019). *Hrvatska, gastroenološka princeza Sredozemlja i Europe*. Zagreb: Radin Print d.o.o., sida 5-7.

<https://www.kbc-zagreb.hr/banka-humanog-mlijeka/> [besökt den 2 januari 2020].